

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1931

<https://hdl.handle.net/1874/9547>

JAARBOEKJE
VAN HET
OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP
„NIFTARLAKE”

1931

ELECTR. DRUKKERIJ H. J. SMITS
OUDER GRACHT 231 --- UTRECHT

JAARBOEKJE

VAN HET

OUDEHEDKUNDE GENOOTSCHAP

„NIPTARLAK“

1931

DRUCKERIJ VAN DE WED. J. VAN NELLE, ROTTERDAM

L. S.

Hierbij hebben wij het genoegen het negentiende jaarboekje aan te bieden.

Aan de schrijvers der artikelen betuigen wij hartelijk dank voor hunne belangelooze medewerking.

Bijdragen voor het twintigste jaarboekje worden gaarne door ons tegemoet gezien.

De Redactie van het Jaarboekje:

J. G. TH. GREVENSTUK.

Dr. D. A. W. H. SLOET.

Mr. Dr. J. W. VERBURGT.

September 1931.

L. S.

Hierbij hebben wij het genoegen het negentiende jaarboekje aan te bieden.

Aan de schrijvers der artikelen betuigen wij hartelijk dank voor hunne belangelooze medewerking.

Bijdragen voor het twintigste jaarboekje worden gaarne door ons tegemoet gezien.

De Redactie van het Jaarboekje:

J. G. TH. GREVENSTUK.

Dr. D. A. W. H. SLOET.

Mr. Dr. J. W. VERBURGT.

September 1931.

BESCHERMHEER.

Dr. H. TH. s'JACOB,
Commissaris der Koningin in de Provincie Utrecht.

BESTUUR.

Mr. Dr. J. W. VERBURGT, Leiden, *Voorzitter.*
J. G. Th. GREVENSTUK, Baambrugge, *Secretaris.*
Dr. D. A. W. H. SLOET, Abcoude, *Bibliothecaris.*
J. D. BASTERT, Breukelen, *Penningmeester.*
L. SCHIETHART, Vreeland.
Jhr. J. K. LAMPSINS VAN DEN VELDEN, Doorn.
JAN VAN DER LIP, Utrecht.
A. VAN BEEK, Weesp.

}
Dagel. Bestuur.

V. L. Baron VAN BOETZELAER, te Velp.
M. ONNES VAN NYENRODE, te Breukelen.
J. WARMOLTS, te Kortenhoef.
E. A. H. A. VAN DE VELDE, te Loenen.
N. BASTERT, te Loenen.
Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, te Loosdrecht.
Dr. A. M. HARTOG, te Maarssen.
Mr. W. B. WESTERMANN, te Maarssen.
E. G. WENTINK, Aerdenhout.
KEES VALKENSTEIN, te 's-Gravenhage.
F. C. C. Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN,
te Zuilen.
Jhr. Mr. C. DEDEL, te Abcoude.
Dr. J. J. F. STEIJLING, te Maartensdijk.

LEDEN.

Abcoude:

Ds. G. G. J. Bleeker.
Jhr. Mr. C. Dedel.
C. F. Jonkhart.
C. M. L. Kouw.
W. F. Pape.
W. H. van de Poll.
H. van Raan.
Joh. Rentinck.
Past. Dr. D. A. W. H. Sløet
J. Trouw.
Joan Vis.
S. G. van der Werff.

Aerdenhout:

E. G. Wentink.

Amsterdam:

G. Ansoul.
A. J. Boom.
K. H. Broekhoff.
Prof. Dr. K. H. Bouman.
P. Colder.
Mr. A. le Cosquino de
Bussy.
L. W. Doude v. Troostwijk.
Jan W. den Duijn.
P. Jansen Hzn.
P. A. Kater.
D. van Lancken Matthes.
W. Markx Jr.
Mej. A. G. Pos.
J. H. Roosenschoon.
H. F. L. Schöler.
Mevr. de Wed. Th. J.
Verrijn Stuart—Visscher
Gorter.

Mr. P. L. de Vries Feijens.
Mevr. Marie C. van
Zeggelen.

Ankeveen:

P. J. Eijma.
E. R. D. Schaap.

Apeldoorn:

A. Grevenstuk.

Arnhem:

Mr. W. F. E. Spiering.

Baambrugge:

C. L. Dekker.
J. G. Th. Grevenstuk.
Mej. Wilh. F. Grevenstuk.
C. P. de Groot.
Ds. H. Haselager.
R. L. Otten.
F. Rijke.
A. Schoenmaker.
Mr. J. Schoenmaker.
G. van Walbeek.

Baarn:

Jhr. J. Hooft Graafland.
P. E. Tegelberg.

Batavia:

L. A. H. Houtman.

Bennebroek:

J. C. Brand Jr.

Bilthoven:

D. R. Buma.
W. J. P. Suringar.

Bovenkerk:

Jac. Annes.

Breukelen:

Dr. M. H. J. Adels.
J. D. Bastert.
D. J. M. Bianchi.
St. Breuninghoff.
I. D. Bijlsma
A. H. Colenbrander.
A. H. Doude v. Troostwijk.
B. van Driel.
Jac. de Geus.
Herm. v. d. Grift.
G. C. Hoekstra.
Dr. D. M. Hoogland.
C. de Joncheere.
W. J. Jonker.
E. B. van Julsingha.
J. Kasteleijn.
P. Land.
A. H. Loeff.
C. W. Matthes.
Hans Matthes.
Jac. Molenkamp.
M. Onnes van Nyenrode.
Deken P. W. A. Pieck.
Jhr. Mr. H. H. Röell.
Ph. J. Schippers.
Dr. K. de Snoo.
Mevr. S. A. de Snoo-Sillevis
N. J. Vos
Mej. J. M. E. Willink van
Collen.
Mej. M. E. Willink van
Collen.
Mevr. Wijers-Veenendaal.

Bussum:

Bern. L. A. M. v. Ogtrop.

Culemborg:

J. van Holthoon.

Doorn:

Jhr. J. K. Lampsins van den
Velden.

Driebergen:

Jhr. P. P. de Beaufort.

Giessendam:

A. J. Middag.

's-Graveland:

F. E. Blaauw.
Mr. D. J. A. Baron van Harinxma thoe Slooten.

's-Gravenhage:

Bureau der Rijkscommissie
voor de Monumenten.
Mevr. A. Portengen-van
den Broeke.
Kees Valkenstein.

Groningen:

Kapelaan F. J. Schoemaker.

Haarlem:

C. Maarschalk.

Hantum (Fr.):

Ds. G. van Veldhuizen.

Heemstede:

W. H. Koomans.

's-Hertogenbosch:

B. G. P. Verbiest.

Hilversum:

D. de Bree.
 Ds. J. van Bruggen.
 C. L. Heek.
 A. Roland Holst Jr.
 Mevr. A. J. Kardux-ten
 Hoopen.
 J. Kardux.
 Generaal-Maj. E. Luden.
 C. Metzelaar.
 P. A. Pijnappel.
 J. Schipper Jr.

Hoorn:

U. G. Dorhout.

Katwijk a.d. Rijn:

Mevr. M. L. H. Eerdbeek-
 Claasen.

Kockengen:

B. Calissendorff.

Kortenhoef:

J. Warmolts.

Krommenie:

P. van Walbeek.

Leiden:

Mr. Dr. J. W. Verburgt.
 Dr. F. C. Wieder.

Loenen:

N. Bastert.
 Goswin H. Boner.
 G. J. Dokkum.
 H. Hissink.
 J. M. C. van Kempen.
 Mr. H. P. Loggere.
 W. C. Pos.

L. L. Posthuma.
 E. A. H. A. van de Velde.
 Jan de Vries.
 G. J. Weijland Jr.
 W. H. Willms.

Loenersloot:

Pastoor B. J. Brouwer.
 Ir. E. Middelberg.

Loosdrecht:

P. J. Houtzagers.
 Mevr. de Wed. Kappeyne
 van de Coppello-Wijgers.
 Mr. Dr N. J. C. M. Kap-
 peyne van de Coppello.
 Jhr. Q. J. van Swinderen.
 Jhr. C. H. C. A. v. Sype-
 steyn.
 W. Voogsgeerd.

Maarszen:

C. A. van Beusekom.
 R. H. Driessen.
 F. J. de Freytag.
 A. M. Hartog.
 L. G. James.
 G. A. le Jolle.
 J. M. de Muinck Keizer.
 Ds. A. v. d. Kooy.
 Dr. A. R. van Linge.
 M. Oskamp.
 A. T. Plomp.
 Pastoor A. P. Rientjes.
 J. B. Scheuer.
 J. G. Suring.
 Ir. C. W. E. van Voorst
 van Beest.
 J. P. van Voorst van Beest.
 C. E. Wolff.
 Mr. W. B. Westermann.
 Wybren Wijmstra.

Maarsseveen:

Jhr. J. Huydecoper van
Maarsseveen.
Dr. A. M. Venker.
H. Schoenmaker Ezn.

Maartensdijk:

E. P. W. van Schaik.
Dr. J. J. F. Steijling.

Munsterscheveld:

Pastoor J. J. Swildens.

Nederhorst den Berg:

C. A. de Bree.
C. Hoetmer Nz.
A. J. Middag.
Mevr. C. A. Pos—Kofoed.
G. Graaf Schimmelpenninck.

Nieuwersluis:

Th. W. Blijdenstein.
B. H. Blankenberg.
Mr. W. J. Doude van
Troostwijk.
Douair. A. Baron de Girard
de Miolet van Coehoorn.
Mevr. Wed. Mr. U. H. van
Notten-Doude v. Troost-
wijk.
Kapitein J. Vermeulen.

Nigtevecht:

M. H. Laddé.
G. A. van Wees.

Nijmegen:

A. F. van Goelst Meyer.
H. J. van 't Lindenhout.

Oosterbeek:

Mr. E. van Beusekom.

Rhenen:

Mr. J. H. M. A. Doude
van Troostwijk.

Rotterdam:

Bibliotheek der gemeente
Rotterdam.
Jhr. P. A. H. Martini
Buys.

Soerabaia:

Mr. Dr. L. Fr. H. J.
Schöler.

Utrecht:

J. B. P. Biegelaar.
Dr. C. Broeksmit.
Dr. Ch. M. A. Bijleveld.
Pastoor L. J. v. d. Heijden.
J. Th. van der Laan.
H. van der Lip.
Jan van der Lip.
Jhr. Dr. L. H. Quarles van
Ufford.
A. Ph. Ridder.
Mr. W. C. Schuylenburg.
Mr. L. Sillevius.
H. J. Smits.
P. J. G. Verburgt.

Velp:

V. L. Baron v. Boetzelaer.

Vinkeveen:

J. L. Thielking.

Vreeland:

A. S. Bartstra.
A. K. Berkhout.
C. Blatt.
P. J. C. Blatt.
Dr. L. Dijkstra.
G. Ph. Ittmann.
C. A. Lion Cachet.
J. Pik.
L. Schiethart.
Mevr. D. B. Sluijter.
H. Uden Masman.

Vriezenveen:
Pastoor W. M. A. van Rijn.

Weesp:
A. van Beek.
J. C. F. Bletz.
W. A. van Dockum.
Th. J. Houtman.
H. de Kloet.
J. G. Nordemann.
E. W. Raadsheer.
N. Smit Jzn.
R. Wartena Szn.

Weesperkarspel:
G. P. Sorber.

Weltevreden: (N.O.I.).
Prof. Dr. A. Grevenstuk.

Wijk bij Duurstede:
B. Schoenmaker.

Zeist:
J. A. Lantsheer.

Zuilen:
F. C. C. Baron van Tuyll
van Serooskerken.

Zwolle:
Dr. G. A. B. Fijnvandraat.

DONATEURS.

Amsterdam:
Mr. R. H. Erdmann.

's-Gravenhage:
Mr. Dr. F. A. C. Graaf v.
Lynden van Sandenburg.

Utrecht:
Dr. H. Th. s'Jacob.

BEGUNSTIGERS.

Abcoude:
D. van Teeseling.

Baambrugge:
G. Feringa.
W. C. Smuling.

Breukelen:
Ds. C. J. H. Verweijs.

IN MEMORIAM

C. W. Wüstenhoff, Breukelen.
Th. J. Verrijn Stuart, Nieuwersluis.
H. L. Klein, Amsterdam.
Mej. J. Sickesz, Amsterdam.
Mr. L. R. Otten, Griffier van het Kantongerecht te Breukelen.

C. G. Hoekstra, Breukelen.
Mr. J. Hooft Graafland, oud-Griffier v. d. Arrond. Rechtbank te Utrecht.
Mr. W. H. Köhler, Maarsse-
sen.
C. Matthysen, Loosdrecht.

Jaarverslag.

Den 12 Juni 1930 werd te Nieuwersluis in het Hotel „De Kampioen” de Algemeene Vergadering van het Genootschap gehouden.

Na opening door den Voorzitter werd door den Secretaris het verslag over het afgelopen jaar uitgebracht.

Daarna deed de Penningmeester rekening en verantwoording van zijn gehouden beheer. De rekening werd door een commissie nagezien en in orde bevonden.

Vervolgens werd de jaarlijksche excursie besproken. Aangezien de Heer Blaauw, eigenaar van „Gooilust” te 's-Graveland, zich bereid had verklaard het Genootschap in het eind van Augustus te ontvangen werd besloten ditmaal deze schoone buitenplaats met de vele bezienswaardigheden te bezoeken en daaraan te verbinden een bezoek aan het Raadhuis en de Herv. Kerk te Kortenhoef, waarna de Voorzitter de excursiecommissie benoemde.

Na verschillende huishoudelijke besprekingen werd nog besloten f 25.— bij te dragen in de voorloopige kosten van het Comité van Actie inzake de bemaling van de Vecht bij Muiden, welke actie met gunstigen uitslag is bekroond geworden.

De excursie had tot aller genoegen plaats en ik mag hierbij wel verwijzen naar het uitvoerig verslag, dat ons medelid Joan Vis daarvan in het laatste jaarboekje gegeven heeft.

Om verschillende redenen konden nog geen lezingen gehouden worden.

Het jaarboekje verscheen als gewoonlijk in het laatst van het jaar en mocht zich in de belangstelling der leden verheugen.

Het ledental van het Genootschap is weder toegenomen, ofschoon ditmaal vele leden door den dood aan het Genootschap zijn ontvallen.

Uitgebracht op de Algemeene Vergadering te Nieuwersluis 12 Juni 1931.

De Secretaris:

J. G. TH. GREVENSTUK.

Staat van Ontvangsten en Uitgaven over het 19e Genootschapsjaar 1930—1931

ONTVANGSTEN:

Batig Saldo	f 595.01
Contributies:	
Over 1930 10 nieuwe leden f 25.—	
215 leden	537.50
2 leden ad f 5.—	10.—
1 lid	3.—
4 begunstigers	4.—
2 donateurs	20.—
1 donateur	5.—
	604.50
Verkochte Jaarboekjes... ..	31.50
Gekweekte rente... ..	8.71
	<u>f 1239.72</u>

UITGAVEN:

Jaarboekje 1930	f 539.72
Nadelig saldo Excursie 1930	72.85
Incassokosten, drukkosten, zaalhuur, porti en andere kleine kosten	128.93
Batig saldo	498.22
	<u>f 1239.72</u>

I. D. BASTERT,
Penningmeester.

Verslag van de Excursie naar Culemborg en Buren, op Woensdag 22 Juli 1931.

*Een welgeslaagde tocht.
Herinneringen aan voorbije eeuwen.*

De leden van Niftarlake ontmoeten elkaar zoo 'n keer of 3 per jaar: eerst op de algemeene vergadering te Nieuwer-sluis, waar slechts 'n luttel aantal leden (meestal dezelfde) aanwezig pleegt te zijn; vervolgens bij de Excursie, zoo mid-zomer, waar doorgaans 'n flink quantum acte de présence geeft en tenslotte — en dit is speciaal de geestelijke aan-raking — bij het verschijnen van het Jaarboekje in het diepe najaar, waarin *alle* leden en belangstellenden hun genoegen vinden.

Van deze drie ontmoetingen is de Excursie toch immer de aangenaamste, daarnaast is de Jaarvergadering de zakelijkste en het Jaarboekje de leerrijkste.

Ook dit jaar was weer de Excursie 'n prettige dag, 'n dag van vreugde, van „frohes Wiedersehn” en van hoog oudheid-kundig genot.

Er wordt wel eens beweerd: 'n Excursie van Niftarlake *moet* slagen! en inderdaad: ze zijn tot nog toe alle geslaagd, de eene meer dan de andere, deze keer waren er eens meer deelnemers dan gene, het eene jaar was de zon milder dan het andere en ook was de belangrijkheid der bezochte oud-heden de eene keer wel eens grooter dan de andere, maar toch immer waren de Excursisten opgetogen over hetgeen geboden werd en heerschte er 'n uitstekende stemming onder hen. Geen wonder: de organisatie was, en is, ook de laatste keer, bij de heeren Jan van der Lip en J. D. Bastert in goede handen; alles is zorgvuldig voorbereid en uitgevoerd, daar-bij had Pluvius op den laatsten Excursiedag blijkbaar ook vacantie genomen en Fortuna in zijn plats gezet, zoodat het 'n dag zonder wanklanken geworden is.

Te Utrecht.

Op den vastgestelden Woensdagmorgen dan kwamen 'n 60-tal dames en heeren op het Stationsplein bijeen en namen plaats in 2 gereserveerde Touring-cars.

In vroolijke stemming — (zijn de Niftarlakers-op-excursie wel eens niet in vroolijke stemming? — sukkelden wij de oude bisschopstad door, en toen eenmaal het open veld, de weg naar Houten bereikt was, kregen de paarden even de sporen en in Allegro-tempo werd de tocht voortgezet.

Het Landschap.

We passeerden Houten.

Weldadig is het gaan tusschen welige weilanden, bevolkt met grazend welgedaan Hollandsch vee; dicht beplante boomgaarden met nog slechts eventjes blozende aankomende vruchten daarnaast welvarende hofsteden en sierlijk aangelegde villa's.

In Schalkwijk frappeert de monumentale R. K. Kerk, een pronkjuweel van Neo-Gothische architectuur; aan de andere zijde van het dorp als antipode een oude afgeknotte molen, bemost en bedekt onder 't groen.

Maar wat vooral pittoresk aandoet in dit bij uitstek landelijke plaatsje dat is de reeks rustieke hooge bruggetjes over de lange kaarsrechte Wetering, die, hoe verder weg, steeds kleiner en fijner worden, totdat de rivierdijk hen overschaduwet.

Is Schalkwijk achter den rug dan komt al spoedig de hooge Lekdijk in zicht en met verdubbelde kracht wordt deze bestegen.

Welk 'n majesteus en heerlijk schouwspel biedt de omgeving vanaf de kruin van dezen dijk! Men ziet daar den ouden breeden stroom aan zijn voeten in bevallige bochten kronkelen en slingeren, het rustig kabbelende water — in den winter is het er meestal anders! — in beige-groen, met tallooze zilver-glanzende kopjes, als door de zon gekust.

De zeilschepen wiegelen zacht als blanke zwanen, terwijl de stoom- en motorbooten hijgend voortzwoegen tegen den opdringenden stroom.

Het stadsbeeld van Culemborg komt hier voortreffelijk tot

z'n recht, alleen neemt de hooge lange spoorbrug iets van het naïeve en rustige weg.

Doch alles bijeen 'n schitterende, niet te vergeten aanblik, waarvan men niet spoedig verzadigd is.

Evenwel het gezelschap moest verder en daarom geen tijd voor overpeinzingen en dithyrambes. De veerpont bracht ons naar den anderen oever en dra waren we bij

Het Stadhuis van Culemborg.

Hier wachtte het Gemeentebestuur, alsmede de Secretaris en de Ontvanger Niftarlake in den Raadskelder op. De Gothisch gewelfde kelder was met bloemen versierd, en, behalve door moderne electra-lampen, ook door kleine kaarsjes verlicht. Karakteristieker zou het wellicht geweest zijn, als hij uitsluitend met kaarsen verlicht geweest was. De nationale driekleur wapperde van den Stadhuisstoren.

De ontvangst door den burgemeester, de heer Y. Keestra was een zeer hartelijke. Z. Ed. Achtb. sprak het gezelschap ongeveer als volgt toe:

Toen aan het Gemeentebestuur bekend werd dat Niftarlake Culemborg de eer zou aandoen van 'n bezoek, werd dit aanstonds op hoogen prijs gesteld en besloten het Genootschap officieel door het Stadsbestuur te doen ontvangen.

De Raadskelders hebben tegenwoordig 'n goeden naam, en hoewel Culemborg geen geregelde bezoeken als van uw genootschap ontvangt, is het toch geen doode stad. Integendeel: het is 'n drukke verkeersader tusschen Noord en Zuid. Het bezoek van Niftarlake evenwel heeft 'n bijzondere beteekenis, juist omdat de vele vreemdelingen, die hier doortrekken, zich geen tijd gunnen de oude monumenten te bezichtigen, doch Niftarlake doet dit wel en geeft zich daarvoor 1 dag in 't jaar.

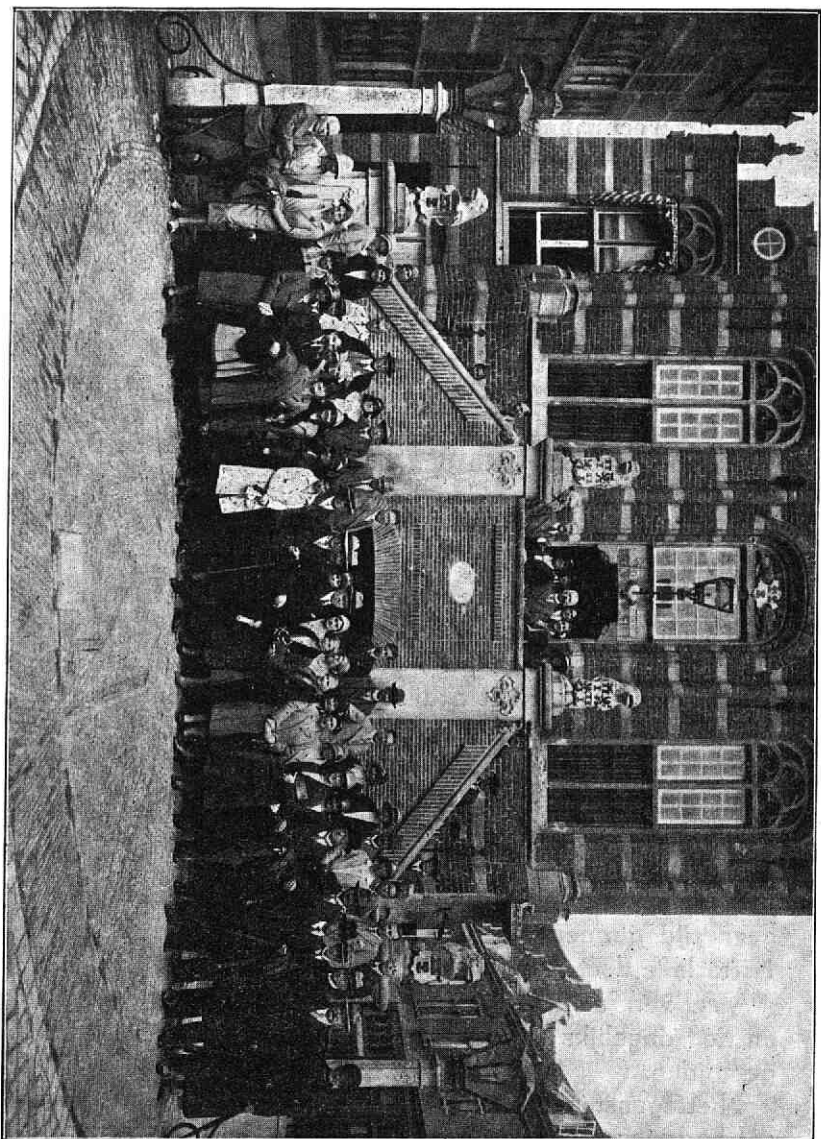
Veel van 't oude is hier verloren, gelijk bijna overal elders, en nog dagelijks eischt de moderne industrie offers van vroeger tijden.

Niettegenstaande dat is er nog wel een en ander over dat zal herinneren aan het typische van 'n oud stadje.

De Markt, gelegen tusschen Stadhuis en Binnenpoort zegt nog wel iets en doet ons immer terugdenken aan het grijze verleden.

Spr. hoopt dat het bezoek geen teleurstelling moge worden voor het gezelschap.

Te Culemborg.
Foto van het gezelschap. Genomen vóór het Stadhuis te Culemborg.

De Realpolitiek van den dag vraagt zooveel aandacht dat spr. zich bijna niet aan de historie der stad kan wijden, daarom heeft hij het aan anderen — de heeren Mr. L. Sillevis en Piet Beltjes — moeten overlaten. Spr. meent nog eenige familierelatie te ontdekken tusschen Culemborg en Niftarlake, n.l. de drie zuilen, die op beider wapen voorkomen, en besluit zijn rede met den wensch uit te spreken dat het niet de laatste maal zij dat Niftarlake naar Culemborg komt, doch dat dit bezoek aanleiding moge zijn voor meer bezoek, ook van anderen.

De heer J. G. Th. Grevenstuk, Secretaris van het Genootschap, nam bij afwezigheid van den Voorzitter Mr. Dr. J. W. Verburgt, het woord en dankte den burgemeester voor zijn vriendelijke woorden en voor de hartelijke ontvangst.

Aangezien Niftarlake — aldus spr. — de belangstelling tracht op te wekken voor oudheden en Culemborg tot de oude steden mag gerekend worden, viel ons oog op uw stad.

Wij hopen vandaag ons hart hier te kunnen ophalen en ik spreek de beste wenschen uit voor de toekomst van Culemborg.

Hierna werden ververschingen geserveerd en werd gezellig gekout in den kelder.

Onder leiding van Mr. Sillevis had nu de bezichtiging van het Raadhuis-interieur plaats. Veel merkwaardigs is er niet te zien, de hal draagt nog enkele sporen van de oude Rechtzaal.

In de Raaadzaal wordt de aandacht direct getrokken door een hooge schouw in Roccoco-snijwerk, uitgevoerd door Wouterus Pompe, Ao. 1735. In het midden prijkt het Beeld der Gerechtigheid, met als onderschrift: *Justum Judicium Judicate!* (Velt een rechtvaardig oordeel! Joan. VII-24). De zolder wordt gedragen door zware balken, die het Gemeentewapen — drie roode zuilen — als sluitstuk hebben.

Het buitenaanzicht van het Raadhuis is merkwaardiger dan het interieur. De hooge Renaissance-trapgevel verheft zich fier in de lucht en domineert daar den ganschen hoek. Opgetrokken van rooden baksteen en natuursteen banden maakt het 'n aangenamen indruk. Aan de overzijde van de Markt troont de oude *Binnenpoort*, een stevig bouwwerk van 1553, dat met het Stadhuis aan Noord- en Zuideinde 'n fraaie afsluiting van de Markt vormt.

De volgende historische merkwaardigheid, die bezocht werd, was

Het Weeshuis,

dat gelegen is in de Heerenstrat, niet ver van het Stadhuis.

Het is gebouwd tusschen de jaren 1555 en 1560, nog vóór de Reformatie in Culemborg hare intrede had gedaan.

Het is 'n stichting van *Vrouwe Elisabeth van Culemborg*, die leefde van 1475 tot 1555, en kinderloos stierf.

In haar stierf het middeleeuwsche Culemborgsche geslacht uit, waardoor de Heerlijkheid verviel aan de Vrijheeren van Pallandt en wel aan Erard van Pallandt, oomzegger van Elisabeth. De stichteres heeft zelf de voltooiing niet meer mogen beleven, zij was reeds eenige jaren ter ziele toen Melchior van Culemborg er de eerste weeskinderen deed onderbrengen. De stichtingsbrief van Melchior is nog in zeer goeden staat aanwezig.

Het gebouwencomplex — aanvankelijk waren er meer gebouwen, o.a. ook een eigen boerderij, ziekenbarak, portierswoning en brouwerij — werd gezet op de plaats genaamd: „ten Heilighen Leven”, zooals 't „convent” in den eersten tijd ook genoemd werd.

Vóór dat men het binnentreedt valt het oog op een gevelsteen met Latijnsch opschrift dat in metrische vertaling luidt:

Het borgerskind,

te vroeg beroofd van zijne ouders,

Ontvangt Vrouw Lijsbeth hier

en koestert 't op haar schoot.

De Heeren Protectoren toonden hun belangstelling door het gezelschap in de hal te ontvangen, hetgeen door Niftarlake zeer op prijs werd gesteld.

Wat het Weeshuis in den tegenwoordigen tijd vooral aantrekkelijk maakt is de

Oudheidkamer van Culemborg,

die er in gevestigd is.

Door de ijverige zorgen van Mr. L. Sillevius, de geleider van ons gezelschap, een man die de Culemborgsche historie tot in de finesses kent, is deze Oudheidkamer — Museum zou men 't ook kunnen noemen — tot stand gekomen. Men had daarvoor geen waardiger plaats kunnen kiezen dan dit bij uitstek historische gebouw.

Alles op te noemen wat er in verzameld is, zou ver buiten het bestek van dit korte verslag gaan, daarom mogen we vol-

staan met enkele grepen uit de voornamste bijzonderheden. Zoo is er 'n uitgebreide collectie schilderstukken uit de 16e eeuw en later tijd, meestal portretten, o.a. van de stichteres Vrouwe Elisabeth en haar beide echtgenooten Jan van Luxemburg en Anthoine de Lalaing; van vele andere familieleden en aanverwante personen; twee groote stukken van den Culemborgschen Jan Deys (pl.m. 1570); in de hal hangt zijn triptiek van het Laatste Avondmaal, waarvoor hij slechts f 85.— betaald kreeg, en in de zaal troont de repleik van 'n Altaar-triptiek; voorts de Vier Evangelisten van Pieter Aerts en 'n latere afbeelding van het Kasteel van Culemborg, toegeschreven aan Wouter Knijff.

Behalve deze antieke doeken zijn daar nog de groote Schouw in de keuken, het oude „clocxken" van 1558 (thans poortbel), de 18e eeuwse Louis XVI-schouw in de Regentenkamer, voorstellend de Pelikaan, als voorbeeld van naastenliefde. De later bijgewerkte Renaissance-cartouche past niet wel bij deze schouw.

In de zalen zijn vervolgens nog aanwezig oude Missalen door monnikenhanden gecalligrafeerd, autographen van Elisabeth, Alva en Willem van Oranje; de stadsratel, een Lazarusklep voor de melaatschen, met geschreven acte; antieke vazen, tegels, steenen, koper- en tinwerk enz. enz. Een en ander maakte op de bezoekers grooten indruk en allen spraken hun voldoening en bewondering uit over de deskundige en keurige wijze waarop alle deze kostbare herinneringen hier bijeen zijn gebracht en worden verzorgd.

Na het Weeshuis kwam

de Hervormde of St. Barbarakerk

aan de beurt voor 'n bezoek.

Deze monumentale kerk is gesticht in 1310 door Johan van Culemborg, zoon van Heer Huibert. De toren werd eerst veel later, in 1531, voltooid; deze had 3 transen.

Begin 15e eeuw stichtte een der Heeren er 'n Kapittel in van acht Kanunniken.

Bij den brand van 1422, waarbij de middenstad grootendeels afbrandde, bleef ook de Barbarakerk niet gespaard, doch Johan IV deed haar weer herstellen. Ten tijde der Hervorming had de kerk ook geducht te lijden onder den Beeldenstorm, veel van haar sieraden zijn toen vernield en verwijderd.

Bij het betreden van de kerk werd het gezelschap onthaald op orgelmuziek door den heer Schimmel, organist der kerk. Zoo'n attentie geeft altijd 'n voornaam cachet aan 'n officieel bezoek. Het orgel is gebouwd in 1719 en bezit 'n machtigen toon.

Onze geleider toonde ons de nog aanwezige oudheden in de kerk, o.m. graftombe en lijkbaar van Catharina v. d. Dusen; deze baar is expresselijk voor haar begrafenis gemaakt en de bepaling — „servituut” zouden we kunnen zeggen — er aan vastgeknoopt dat na haar niemand meer op deze baar grafwaarts gedragen mag worden. Ijdelheid der ijdelheden!

Onder het Priesterkoor liggen de graven van eenige Heeren van Culemborg met hunne echtgenooten. In de muren zijn nog de sporen zichtbaar van verschillende kapelletjes, waarin zeer waarschijnlijk altaren gestaan hebben ten dienste der broederschappen en vicarieën. Na de Reformatie zijn deze kapellen weggemetseld, waardoor de architectonische schoonheid der kerk veel geleden heeft. Onlangs is nog 'n zeer fraaien altaarsteen ontdekt, die jammerlijk beschadigd, bijna verminkt is. Het overblijvende is met veel piëteit en zorg in den muur gezet.

Verder verdienen vermeld te worden de kansel, het doophek en eenige brillant gehouwen grafzerken o.a. van den Drost Mattheus van Bloemendaal.

Hiermede was het eerste deel der Excursie ten einde en had Mr. Sillevis zijn taak volbracht.

De heer Grevenstuk sprak nu namens Niftarlake eenige woorden van warmen dank aan den geleider voor zijn deskundige voorlichting.

Intusschen was het hoog tijd geworden voor

de Lunch,

die onder vroolijk gepraat genuttigd werd in Hotel Vulto op de Markt. Van hieruit hadden de excursisten het gezicht op de monumentale R.K. Kerk, die nog van recenten datum is.

Toen de hongerige magen verzadigd waren, kreeg de oude reeds genoemde Binnenpoort met haar ingemetselde herinneringsstenen aan vroegere hooge waterstanden nog even een kort bezoek. Daarna stegen alleen weer in en werd verder getourd door het land van de grijze Batauwe, tusschen sappige

weiden en florissante boomgarden en de golvende goudgele graanvelden, met als doel

het stadje Buren.

Er zijn weinig stedekens in ons land, die het middeleeuwsch cachet zoo gaaf en ongerept bewaard hebben als het stille en geïsoleerde Buren. De nauwe kronkelende straten, de hooge opeengedrongen huisjes met de antieke geveltjes, de verweerde daken en scheef gezakte schoorsteenen, de uitgelopen hardsteenen stoepen en de oude versleten straatkeien, dat alles heeft er 'n sfeer geschapen, die den historieliefhebber verplaatst in den tijd van drie, vier eeuwen terug.

Loopt men den buitenkant af, dan liggen daar nog de oude vestingwallen, de stomme getuigen uit de eeuwen, toen de „Poerters” hun veste beschermden en verdedigden tegen den vijand van buiten.

De voornaamste merkwaardigheden uit de oudheid zijn evenwel de Herv. Kerk en het Weeshuis. Van het oude machtige Kasteel der Graven van Buren is niets meer over dan 'n aantal fijn gestyleerde en besneden natuursteenen van verschillende vorm en afmeting, die op de plek, thans plantsoen, waar eens het sterke bouwwerk de omgeving beheerschte, zijn opgesteld. De lotgevallen van deze fiere burcht zijn zoo ongeveer dezelfde als die van de meeste kasteelen in ons land. Reeds in de vroege Middeleeuwen waren zij gebouwd, werden later soms meermalen verwoest en weer herbouwd, beleefden daarna 'n tijd van verval, totdat eindelijk de sloopershamer de laatste ruïnen met den grond gelijk maakte.

En de geschiedenis van de Burensche geslachten is al niet minder bewogen dan van zoovele adellijke familiën. Het kleine staatje Buren onderging hetzelfde lot als vele andere, totdat het ten slotte bij den grooten buurstaat Gelder werd ingelijfd.

Toch heeft Buren 'n bijzondere aantrekkelijkheid voor den Nederlander: immers de Duitsche Prins Willem van Nassau en Oranje huwde in 1551 de laatste en jongste telg uit het Huis Buren, waardoor hij in een voornaam en rijk oud-Hollandsch geslacht werd opgenomen.

De echtverbintenis van deze beide 18-jarige edelen had onder de grootst denkbare pracht en praal op het Slot Buren plaats. De Aartsbisschop van Keulen kwam zelf het huwelijk inzegenen en bracht 'n gevolg van 600 ruiters mede. Ook de

Graven van Egmond en Hoorne, de Brederode's, Batenburgers, Arebergen, Montiguy's woonden de plechtigheid met groot gevolg bij. Dagen lang werd er op 't Kasteel op de allerschitterendste, echt Middeleeuwsche wijze feest gevierd.

Door dit huwelijk nu verkregen alle nazaten van Willem de Zwijger den titel van Graaf of Gravin van Buren, ook nog onze thans regeerende Koningin Wilhelmina en Prinses Juliana.

Het kasteel Buren dat in zijn gloriëtijd een omtrek had van 1360 treden, 4 torens telde, 170 vertrekken en „3 dobbel grafen", is in 1493 door Karel van Gelder verwoest en in 1815 geheel gesloopt.

Het Weeshuis.

De oudste in leven gebleven dochter van Willem van Oranje, Gravin Maria, trad den 7en Februari 1595 in 't huwelijk met den Graaf van Hohenlohe. Ook dit bruiloftsfeest werd op 't Slot te Buren gevierd, en — zooals Pieter Bor zegt: „twelck seer magnifiekelyk en heerlyck geschiede, alwaer seer grooten Adel en Heeren uyt Duytsland verschenen".

Deze Maria heeft haar naam en nagedachtenis met eere ver-
eeuwigd door de stichting van het Weeshuis te Buren, waaraan 'n bezoek ook op het programma van den Excursiedag stond. De edele bedoeling van de stichteres is te lezen boven de deur van den hoofdingang:

„T GELOOF DOOR HOOP IN LIEFDE CHRACHTICH
HEEFT BEWEECHT DEES PRINCESSE GOET-

DADICH
TE STICHTEN TER EERE VAN GODT ALMACHTICH
DIT WEESHUIS OM DAER IN GESTADICH
D'ARME WEESSEN TE GEVEN ALIMENTATIE
BETHOENT OOK LESER TOT DESE FUNDATIE
U CHRISTLICK MILT HERT, DOET AUGMENTATIE
GODT SAL U GEVEN SIJN EWIGE GRATIE

ANNO 1613

Het gebouw maakt uitwendig over 't algemeen 'n aangena-
men indruk. In zuiver Hollandschen stijl opgetrokken — trap-
geveldakvensters, de kroonlijst, de zandsteen belijsting, de

sierlijk gesmeede ankers en de talrijke vensters — heeft het 'n bescheiden en vriendelijk, maar niet minder waardig uiterlijk. Het smaakvolle ranke Gotisch-georiënteerde torentje vormt 'n passende bekroning van het bouwwerk. In 1917 is het door den Architect J. B. Posthumus Meyes geheel in oorspronkelijken stijl gerestaureerd.

Toen het excursie-gezelschap binnentrad werd het door den Weesvader in de vestibule begroet. Aan de oude zoldering met haar dikke balken, waarop sluitstukken met het wapen van Buren, en de koperen lichtkroon ziet men aanstonds met 'n oude inrichting te doen te hebben.

Onder leiding van den Weesvader werden nu alle vertrekken bezichtigd. Er zijn thans maar negen weeskinderen ter verpleging ondergebracht, ofschoon het aanvankelijk door Maria bestemd was voor 24 kinderen. In 1619 waren er „zes knechtken ende zes meiskens, uyt ondersaeten van onser steden, graafschappen van Buuren, Leerdam, Ysselstein en Acquy”, zoo luidt 'n oude acte.

Het huis wordt nog bestuurd naar de beginselen, die vastgelegd zijn in het Reglement, dat door Prins Maurits den 6en April 1619, na den dood van Maria is opgesteld.

Er werd toenmaals aan toegewezen 71 morgen land, benevens eenige renten en hypotheeken, tot een gezamenlijke waarde van 32000 gulden. De bezitting bedraagt thans 120 H.A. land en ander belegd kapitaal tot een totale waarde van bijna een half miljoen *). Het gesticht lijdt dus nog niet onder de huidige malaise.

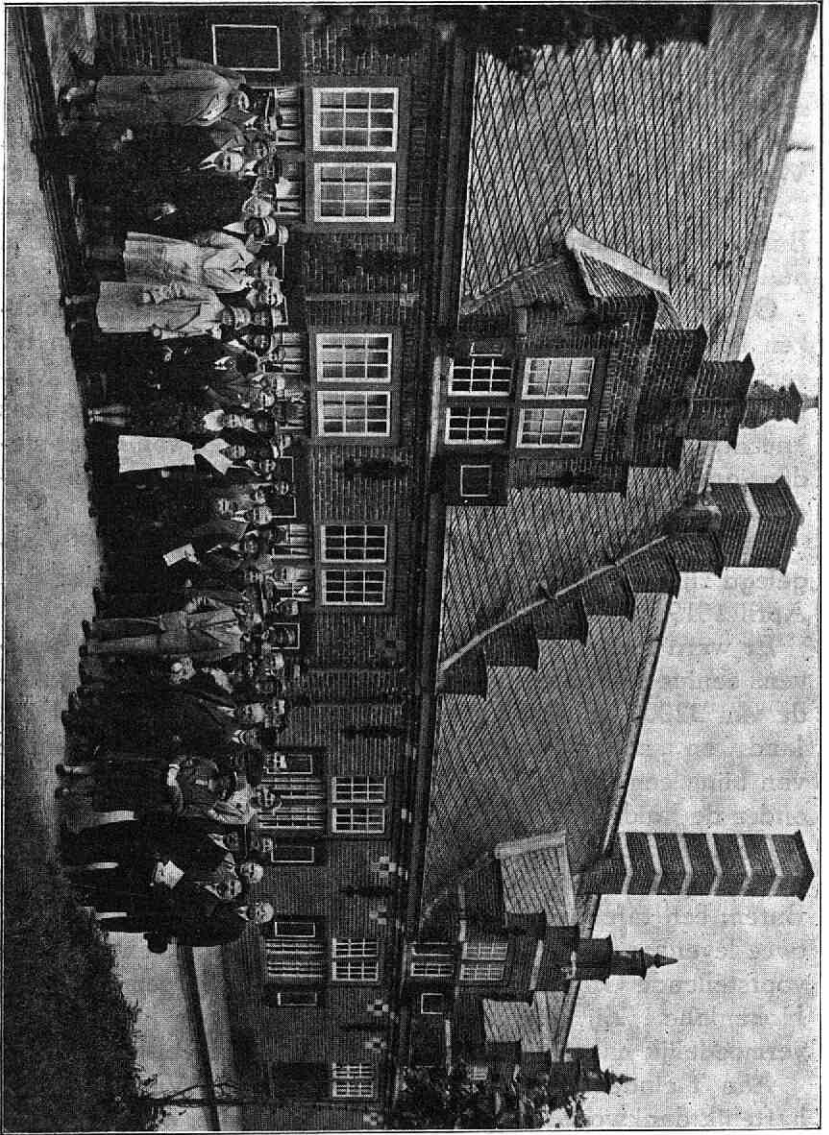
De historische bezienswaardigheden in het gebouw zijn: een massief eiken schouw; kroon en tafel, afkomstig uit kasteel Buren; een tafelkleed door Maria zelf geborduurd en nog twee levensgrootte portretten in olieverf, kniestukken, het eene voorstellende Gravin Maria en het andere haar gemaal Graaf Hohenlohe. Zij zijn in 1685 geschilderd door Johan Jager, vermoedelijk naar origineelen van Paulus Moreelse.

Aan 't einde van den rondgang werd den Weesvader een hartelijk dankwoord toegesproken en kwam het geheele gezelschap met de bewoners voor de lens.

---

*) J. A. Heuff: *Het Graafschap Buren*.

Het gezelschap voor het Weeshuis te Buren.

Het laatste bezoek van den dag gold

de Herv. Kerk

van Buren, die niet ver van het weeshuis ligt en met dit en het voormalige slot een driehoek vormde.

Dit middeleeuwsche kerkje, zooals het zich thans vertoont, is een gebouw zonder vorm en zonder bepaald karakter. De Zuidelijke helft vertoont duidelijke Gothische kenmerken, terwijl de andere helft de stijlloosheid der 17e of 18e eeuwse kerkrestauratie draagt. Zeer waarschijnlijk is zij, na de Reformatie, architectonisch vernield.

De toren, gerestaureerd door Pieter Post in 1786, is nog vrijwel intact en zijn sierlijke spits overheerscht de verweerde daken der oude droomende geveltjes.

De kerk was destijds toegewijd aan den H. Lambertus en bezat een altijddurende vicarie van St. Anna. Na den beeldenstorm in 1575 werd er — volgens oude rekeningen — toch nog geld gevoteerd voor herstel der altaren in deze Parochiekerk, doch in 1619 bevonden zich de brokstukken van de „Sépulture” op het kasteel. De Hervorming had zich dus reeds toen blijkbaar voltrokken.

De Katholieken mochten toen hun godsdienst niet uitoefenen, er mocht ook geen priester overnachten zonder verlof der Regeering. In 1795 echter kwam er meer vrijheid voor hen en mochten zij weer een eigen bedehuis hebben.

Korten tijd daaraan (1797, bouwden zij een nieuwe kerk aan den Wal, die onder schutse van St. Gregorius werd gesteld. In 1838 werd deze kerk vergroot. Wijders telt Buren nog 'n Synagoge (1800). Het Raadhuis op de Markt is gebouwd in 1654 en vernieuwd in 1739; recht daartegenover staat de stadspomp dateerende van 1724.

De voornaamste historische merkwaardigheid in de Herv. Kerk is de Grafelijke Grafkelder, die in 1895 bij een reparatie van de vloer in het koor is ontdekt.

Wel was bekend dat de grafelijke personen onder 't Hoogaltaar, dus in het Priesterkoor, begraven moesten liggen, doch de juiste plaats wist men niet. Er bevinden zich vijf looden kisten in den kleinen, ietwat gewelfden kelder, waarin het stoffelijk overschot van Frederik van Egmond, eerste Graaf van Buren, van diens kleinzoon Maximiliaan en zijn ouders Floris van Egmond en Margaretha van Bergen en tenslotte

van Gravin Maria, de laatste der familie, is bijgezet.

De bezichtiging van deze eerbiedwaardige plaats had met meer piëteit behooren te geschieden, het leek nu veel — de omstandigheden hebben daar ook schuld aan — op een bezoek aan een — vergeef ons de profanatie — kermis-attractie. En de manier — aan de kerkelijke of burgerlijke overheid al of niet bekend — waarop deze overblijfselen aan de bezoekers getoond worden, is minstens ergerniswekkend en getuigt van gebrek aan eerbied voor de dooden. Het is hoog tijd dat hierin verandering komt.

Vertrek.

Na dit laatste bezoek gaf een der excursisten een korte improvisatie op het kleine, doch klankrijke kerkorgel, waarna het kerkgebouw werd verlaten en de terugreis ondernomen. Vóór het vertrek uit Buren sprak de heer Grevenstuk een afscheidswoord en betuigde namens allen zijn dank aan de heeren Jan van der Lip en J. D. Bastert voor de accurate en lofwaardige wijze waarop de excursie door hen voorbereid, geregeld en geleid was en eindigde met een: Tot weerziens!

Abcoude, Sept. 1931.

J. V.

De buitenplaatsen langs de Holendrecht en het Gein in de 17e en 18e eeuw.

In aansluiting met het belangrijke artikel over de buitenplaatsen langs den Angstel van de hand van den Heer J. G. Th. Grevenstuk, hetwelk is opgenomen in het Jaarboekje van 1930, lijkt het mij niet onaardig thans iets mee te deelen van hetgeen bekend is van de buitenplaatsen, die welgestelde Amsterdammers bezaten langs de Holendrecht en het Gein. Ze vormden met die langs den Angstel één complex.

We zullen dan uitgaan van Ouderkerk, waar de Holendrecht, vroeger een zeer druk bevaren water, dat een onderdeel was van de verbinding te water Amsterdam—Utrecht, samenkomt met den Amstel.

Aan den Noordelijken oever treffen we dan eerst *Hoofden-*

burg, in 1700 nog een fraaie niet al te groote buitenplaats. Zij werd bewoond door den Heer Hartwijk.

Naast Hoofdenburg was gelegen *Reigersbosch* of *Reigersbroek*. In ongeveer 1750 was dit huis nog in welstand. Althans in „De Tegenwoordige Staat der Nederlanden, Deel 8 bl. 163” wordt het nog vermeld. Het was echter van veel ouder datum dan de overige buitenplaatsen, want in ± 1250 was het het lusthuis der Heeren van Amstel.

Later kwam het in het bezit van de Graven van Holland (van welke Floris V de eerste bezitter van Reigersbosch was). Ze hadden een Rentmeester, die den titel droeg van „Meester of Bewaarder van den Reigersbosche”. Hoe lang het lusthuis nog bestaan heeft, is niet na te gaan. Sommigen beweerden, dat 't reeds in 1421 door de St. Elizabethsvloed verwoest is ¹⁾. Echter als dat zoo is, dan is er later weer een nieuw huis gebouwd, want op de „Nieuwe Kaart van het Baljuwschap Amstelland” van 1750 staat het nog geteekend, zoodat het er toen nog geweest moet zijn.

Wij mogen echer niet onvermeld laten, dat er eenige duistere punten zijn in het verhaal omtrent het Reigersbosch. In sommige boeken wordt de ligging anders aangegeven n.l. in het gehucht de Gaasp, gelegen aan het water de Gaasp in de gemeente Weesperkarspel. Nu is het wel merkwaardig, dat zich daar ook thans nog een boerderij „Reigersbroek” bevindt ²⁾. Niettemin het Aardrijkskundig Woordenboek van v.d. Aa en „De Tegenwoordige Staat” zijn het er beide over eens, dat het gelegen heeft aan de Holendrecht, ter plaatse als boven aangegeven, zoodat we mede op grond van andere gegevens wel mogen aannemen, dat dit juist is.

We vervolgen nu onzen weg en komen bij de tegenwoordige boerderij *Kerkzicht*. Vroeger was deze een kleine buitenplaats, die haar naam dankte aan het uitzicht op de thans niet meer bestaande R. K. Kerk, die zich niet ver verwijderd op den Zuidelijken oever van de Holendrecht bevond.

Voortgaande komt spoedig het punt van samenkomst van de Waver met de Holendrecht in het zicht, in den ouden tijd een

1) Zie van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek, Deel 9, blz. 401.

2) Zie o.a. in „De Nederlandsche Stad- en Dorpsbescrijver” door L. van Ollefen, Deel III, De Gaasp, blz. 2.

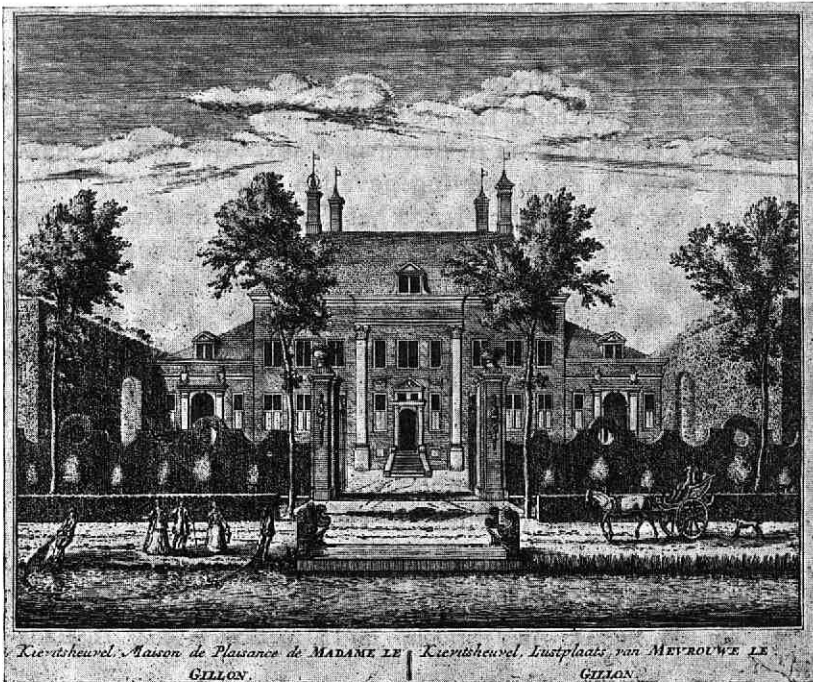
prachtig punt om een tol te plaats. Die stond er dan ook. Al wie er te voet, per as of per schip langs kwam, moest tol betalen aan het Tolhuis genaamd „de Voetangel”, dat tevens een aanzienlijke herberg was, geheel gebouwd in den stijl van een buitenplaats. Van Ollefen zegt ervan:

„Het is een schoon gebouw, behoorende aan de Tsaurie der stad Amsterdam”.

Helaas is deze herberg geheel afgebroken. Een bescheiden café bewaart thans ter plaatse nog den naam „de Voetangel”.

Nu we toch op den Zuidelijken oever zijn aangeland, blijven we er voorloopig, en komen eerst aan *Oldenhoff*, thans boerderij, vroeger een aardige niet te groote buitenplaats, één verdieping hoog met een uitgebouwde zeskante kamer aan de voorzijde. Een monumentale poort gaf toegang tot het erf. In 1700 werd het huis bewoond door Joannis de la Croix.

Niet veel verder stond de prachtige buitenplaats *Kievitsheuvel* van Mevrouw Le Gillon. Thans staat op dezelfde plaats

Kievitsheuvel. Maison de Plaisance de MADAME LE   *Kievitsheuvel. Lustplaats van MEVROUWE LE*
GILLON.   GILLON.

een boerderij van gelijken naam. Het oude buiten was een prachtige bezitting. Over de schilderachtige Holendrecht heen genoot men van een ver uitzicht over het polderlandschap.

Toen na het overlijden van de eigenaresse de bezitting door erfenis overging in handen van de echtgenoot van Arend van der Waeyen, Bewindhebber der W. Indische Compagnie, bleek de waarde te zijn f 13.400 (in 1767) ¹⁾.

Slechts één buitenplaats langs de Holendrecht verdient verder nog vermelding n.l. die van den Heer Jan Le Breton van Doeswerff, genaamd „de Holendrecht” ²⁾ en gelegen aan de Noordkant niet ver van het Abcouder Meer. Nergens vonden we meer een huis, dat thans dien naam nog voert.

En hiermee nemen we afscheid van de Holendrecht, waar heden ten dage ten volle genoten kan worden van het schoone Hollandsche Polderlandschap, met zijn sappige weiden en klare luchten, terwijl vroeger een groot bosch zich tusschen Ouderkerk en Abcoude uitstrekte. Echter, dit is reeds lang geleden, want alle boomen woelen tegelijkertijd om tijdens den orkaan in 1421, die den St. Elizabeth's vloed deed ontstaan. Dit behoeft geen verwondering te wekken, immers deze terreinen zijn voor bebossching niet geschikt. De wortels van boomen groeien niet tot in het grondwater. En aangezien dat in deze moerassige streek zeer hoog stond, waren de boomen onvoldoende beworteld. Een orkaan velde ze alle! Als er ar en toe nog eens een stam in den grond gevonden wordt, blijkt dat de boomen in Z.O. richting gevallen zijn.

Thans komen de buitens langs het Gein aan de beurt. Maar laat ons eerst iets over dit water zelf vertellen. Tegenwoordig weten de inwoners van Amsterdam, Abcoude en Weesp de rustieke schoonheid ervan ten volle te genieten, doch niet minder bleek dit het geval eenige eeuwen geleden. Van Ollefen haalt van een niet genoemden schrijver het volgende oordeel aan over de wegen langs het Gein:

„Dat is zekerlijk één van de aangenaamste wegen, die men vinden kan; buitenplaats aan buitenplaats; de eene schooner dan de andere; en 't geen er mij zeer voldoet.

1) Zie Elias: Die vroedschap van Amsterdam, Deel II, blz. 847.

2) Zie afb. in „De Amstelstroom” in 150 gezichten, door A. Rademaker, pl. 69.

de weg is zo geheel somber, zo stil, dus de ligging der plaatsen zo geschikt voor gevoelige zielen".

Van Ollefen zelf vindt deze beschrijving veel te zwak, en verbetert die dan ook als volgt:

„Het Gein is een verrukkelijk paradijs, dat men in oogenschouw moet neemen om van deszelfs bekoorelijke ligging een denkbeeld te kunnen vormen, gelijk het dan ook een goed gedeelte van het jaar duizenden lieden uit den omtrek, voornamelijk Amsterdammers, Weespers en Abcoudenaars, tot zich lokt, om onder deszelfs lommerig geboomte een uurtjen van uitspanning door te brengen".

Toch was het Gein niet een even voorname plaats om te wonen als de Amstel of de Vecht. De buitens waren er over het algemeen kleiner, en sommige ervan schijnen later gecombineerd geweest te zijn met een boerenbedrijf.

De voornaamste weg die erheen leidde, was die over Diemen en langs de Gaasp. Daardoor is het te verklaren, dat de meeste en grootste huizen liggen langs het Noordelijke gedeelte. Helaas is het overgrootste deel sedert 1814 gesloopt, en van vele is zelfs de naam niet meer bewaard gebleven.

Slechts „Schoon Oordt" en „Hoogerlust" bestaan nog vrijwel ongewijzigd.

De huizen „Buytenrust" en „Vecht en Gein" zijn zeer veranderd, en thans tot boerderij ingericht. Andere nu nog bestaande buitentjes hebben ongetwijfeld vroeger anders geheeten. Zoo b.v. „Groenewoud", „Geinstein", „Vredelust" en waarschijnlijk „Groot Rome". Langs de Westzijde van het Gein liggen 2 boerderijen die „De steenen Poort" heeten. Een ervan heeft inderdaad nog een steenen poort aan den weg staan, die kennelijk de toegang gevormd heeft tot een buiten. De naam „de Steenen Poort" van de andere boerderij staat thans geschilderd op een ijzeren hek(!) dat later de, ongetwijfeld bestaan hebbende, steenen pilaren heeft vervangen.

Laten we thans meedeelen, wat nog bekend is van de buitens, die aan de Westzijde van het Gein gestaan hebben, en beginnen in het Noorden.

Op den hoek van de Gaasp en het Gein, met het front naar het laatste, stond in de 17e eeuw het vorstelijke buiten

„Driemond” van den heer Cornelis van Laer. Zóó belangrijk was deze bezitting, dat, hoewel het niet tot de buitens aan de Vecht behoorde, het toch in het mooie werk: „De

Vechtstroom van Utrecht tot Muiden” ¹⁾ met niet minder dan 8 afbeeldingen is opgenomen. De Heer v. Laer zal voor heel wat exemplaren hebben moeten inteekenen om het zoo ver te brengen!

De gelegenheidsrijmelaar Claas Bruin zegt van Driemond in hetzelfde werk:

„Ginds Driemond, doch aan de overzij’,
’t Geen ons geen oogvermaak kan geeven,
In deeze Vechttogt, van naarby;
Doch, konden wy den tyd wat rekken,
’k Zou in dat heerlyk Geinjuweel
Een schat van wonderen ontdekken,

1) Uitgegeven te Amsterdam bij H. Gartman, W. Vermandel en J. W. Smit in 1791.

Daar menig vorst'lijk Vechtprieel,
 Door vijvers, kommen, keurgezichten,
 En kabinetten, voor moet zwigten".

De afbeelding doet zien dat het er werkelijk mocht zijn. Thans is van al dit fraais niets meer over. Ter plaatse staat nu een transformatiehuisje, en bevindt zich het kerkhof van Weesperkarspel. Sic transit.....

Verderop heeft waarschijnlijk gestaan (ter plaats van de Zuidelijke hoeve de Steenen Poort?). *Zuidwijk* dat in het einde der achttiende eeuw toebehoorde aan den Burgemeester van Amsterdam Mr. Jacob Elias, Arnoudsz. In 1800 was dit buiten nog waard f 14.000.

Aan de Oostzijde heeft gestaan te beginnen in het Noorden: *Schoon Oordt*. Dit eenvoudige doch fraaie huis bestaat nog heden, en is gelegen temidden van een grooten tuin, rijk begroeid met opgaand hout. In 1742 bezat Mr. Job de Wildt het, die Ontvanger Generaal der Admiraliteit te Amsterdam was. In 1755 werd de plaats op f 10.000 geschat. Thans zal zij wel veel meer waard zijn.

Naast *Schoon Oordt* lag *Buytenrust*. Arent van der Waeyen, expediteur te Amsterdam kocht het in 1696. Later behoorde het aan Abraham Hoogenberg, Juwelier te Amsterdam, die geboren was in 't Gebed zonder Eind.

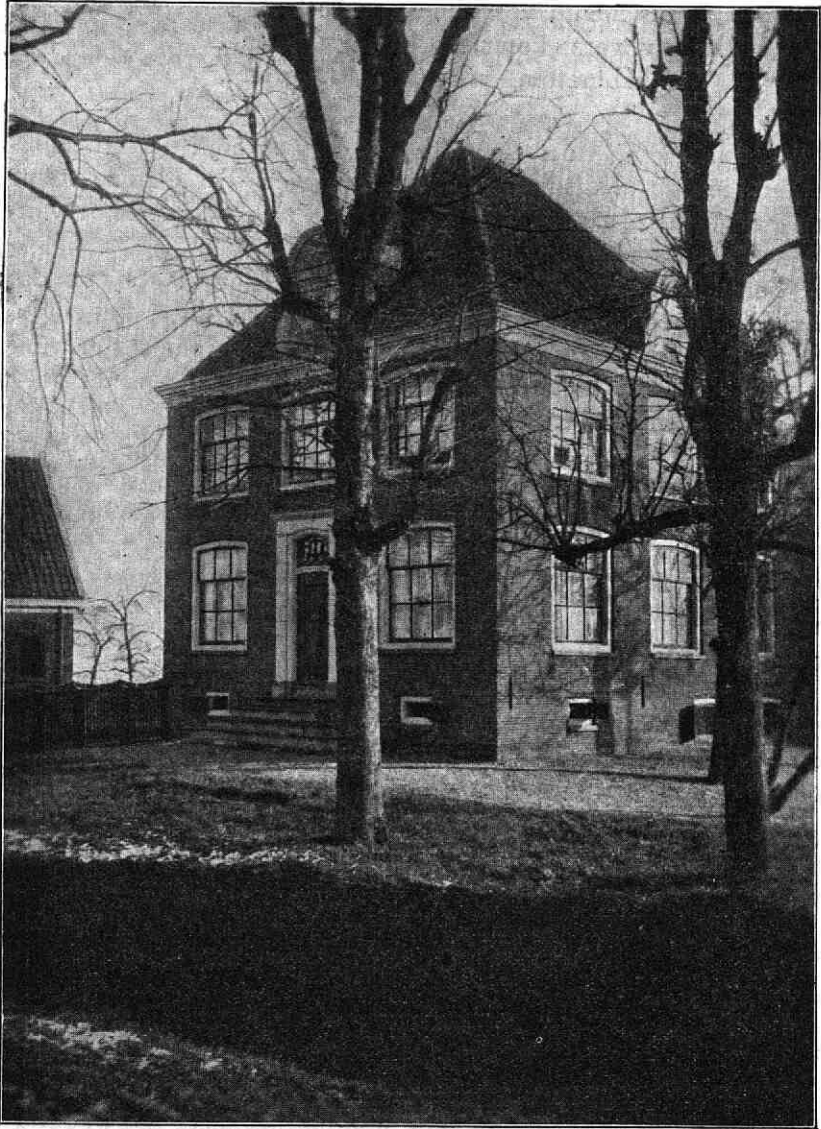
Vederop komen we aan *Vecht en Geyn*, tegenwoordig boerderij, nog in 1848 eigendom van M. Heemskerk te Amsterdam. Van het oorspronkelijke buiten is thans niets meer over.

Anders is het gesteld met de buitenplaats *Hoogelust*, een weinig verderop gelegen. Deze is thans nog geheel als vroeger, behalve dan, dat achter en aan het woonhuis een koestal gebouwd is, want de tegenwoordige gebruiker is veehouder. Waarschijnlijk heeft zij vroeger anders geheeten.

En hiermee zijn we aan het eind van de bekende buitenplaatsen. Van de volgende is de ligging niet meer nauwkeurig vast te stellen. *Het Roode Paert*, een buiten, dat in 1757 voor f 5845.— gekocht werd door Mr. Arnoud Elias, vader van bovengenoemde Mr. Jacob Elias, eigenaar van *Zuidwijk*.

Vrederijk was in 1700 eigendom van Louis Victor, koopman en reeder op Engeland, Italië, Curacao en de Levant.

Aan Sir Alexander Levingstone, kapitein van een compag-

Voormalige buitenplaats „Hoogerlust”.

nie Schotten, die in dienst was der Staten van Holland en die gehuwd was met Sara Tiellens behoorde *Geyn-Rust*.

Den 11en Oct. 1679 kocht Jacob van Ghesel, handelaar te Amsterdam de hofstede *Geyn-Vreugt*, terwijl diens zoon Jan het later erfde. In 1743 was zij f 4450.— waard.

Groene-Geyn behoorde in 1770 aan Hendrik de Wacker Son, koopman op de Levant.

Nu rest ons nog te noemen *Gein en Stein* waarvan verder niets bekend is.

Zoals we reeds zagen bestonden de meeste huizen nog in het eind der 18e eeuw. Die tijd is echter niet de gelukkigste geweest voor de bewoners, want toen in 1787 de Pruisen door het Gein trokken hebben zij er veel gestolen en verwoest. Van Ollefen zegt er in „De Nederlandsche Stad- en Dorp-beschrijver”, Deel III, het volgende van: „Onder de inwoneren van het Gein zijn veele Staats- of Vaderlands gezinden, welke van de Pruisen in 1787 grouwzaam veel hebben moeten lijden: zelfs de vrouwen, die deezen volgden, hebben zig in dien omtrek zonderling onderscheiden in het wegneemen van de kleederen haarer sexe, die zij voor de hand vonden; vooral hebben dese rustherstellers aan de fraaje buitenplaatsen groote schade toegebracht — men verhaalt, dat die van de Stadhouderlijke partij, welken in het Geyn gevonden worden, bij het aannaderen der Pruisen, hunne beste goederen zamengebragt hadden, op eene der aldaar gelegene buitenplaatsen, wier eigenaar voor een ijverig Stadhoudersgezinden bekend was; zig om die reden verzekerende, dat gezegde hunne goederen aldaar wel veilig zouden weesen; doch toen de Pruisen er zig bevonden, en hunne gewoone bezigheden ter hand namen, ondervond men tot ongemeen groot harteleed, dat zij niet vooraf onderzochten tegen wie, of vóór wie der bewooneren zij eigenlijk opgezonden waren, maar dat zij, zonder eenzijdigheid, aanvielen op alles wat hun voor de hand kwam; want onder anderen werd de bedoelde buitenplaats door hen geheel uitgeplonderd, waarbij zij derhalven verscheidene vliegen in één klap medenamen”.

Na 1800 raakte het Gein als woonplaats van Amsterdamse Heeren wat uit de mode, en na 1814 werd de eene buitenplaats voor de andere na afgebroken en thans herinnert weinig meer aan de voorbije grootheid ¹⁾.

A. F. VAN GOELST MEYER.

---

1) Met uitzondering van Driemond zijn van de buitenplaatsen langs het Gein geen afbeeldingen bekend. Mocht iemand er een tegenkomen, dan zouden wij dit gaarne vernemen.

Octroij van Keijser Karel,
voor die van het ronde Dorp van Breuckelen,
Ouder Aa en Otterspoorbroek, om in plaatse van
Buurrecht, Schepenrecht te mogen gebruiken,
den 18 Oct. MDXXXIII

Kaarle, bij der gratie Gods Roomsche Keyser etc., allen den geenen die desen onsen brief sullen sien ofte horen lesen, salut. Van wegen onsen lieven ende getrouwen Vaxal, Willem Turk, Heere van Nijenrode, is ons te kennen gegeven, dat hij in onsen Lande van Utrecht heeft ende besijden die Ambachts-Heerlykheden van het ronde Dorp in Breuckelen, Ouder Aa, Otterspoorbroek, met zijn toebehooren, ende dat aldaar, ende in elken Gerechte bijzonder, tot noch toe geobserveert is geweest Buurrecht, tot groote kosten der geenre, die aldaar rechten plegen, of ten rechten geboden werden, alsoo daar alle die Buuren telkens moeten vergaderen, ende mits absentie van eenigen, die partijen rechte niet gevordert, maar die saken opgesteld worden, ook mits die veelheyd haarer opinien, ongeregeltheyd, en andere gunst, of wan-gunct, soo zij ongeëed zijnde, wysen haar vonnisse, al tot groote kosten ende verdriete der dingplichtige partijen, daar door ook groote dissensie, twisten ende kijvagie geschieden, hetwelk al verhoet wesen soude, indien (die voorschrevene drie Gerechten tot een gemaakt) men aldaar Schepenrecht useerde, volgende onse ordonnantie van het lage Landrecht; ons ootmoedelyk biddende, dat ons soude gelieven het voorschreve Buurrecht te aboleeren, die drie Gerechten te unieeren, en Schepenrecht aldaar te stellen, ende hun daar van verleen en onsen brieven van Octroye, in behoorlijke forme.

Doen te weten, dat wij genegen wesende ter ootmoediger beede van den Suppliant, tot welvaren ende meesten profijt onser ondersaten, ende om voortgang der Justitie, tot minsten koste, hebben wij voor ons ende onsen nakomelingen, Hartogen ende Hartoginnen van Brabant, graven ende Gravin-

nen van Holland, Erf Heeren ende Vrouwen der Lande van Utrecht, geaboleert, gecasseert, ende te niette gedean, aboleeren, casseren, ende doen te niette mits desen, het voorsz. Buurrecht, ende andere ussantien en corrupselen in de voorsz. drie Gerechten daar van tot noch toe onderhouden; hebben ook die voorsz. Gerechten van het ronde Dorp in Breuckelen, Ouder Aa, ende Oterspoorbreek, geunieert ende vereenigt, ten einde zij met eenen Schout ende Gerechte voortaan ongescheyden geregeert mogen worden ende anders niet; ende te dien eijnde hebben wij den Suppliant geoctrojceerd, gconsenteert, ende geaccordeert, octroyeren consenteeren ende accordeeren mits desen onsen brieve, dat hij als Ambachts-Heere, van den selven Gerechten, zyn Leenvolger ende nakomelingen die dat lage Gerechte en de voorschreve drie Gerechten in toekomende tijden hebben ende besitten sullen, van nu voortaan tot eeuwigen dage in de voorschreve drie Gerechten useren sullen mogen Schepenrecht; te weten, dat zij aldaar rechte ende Justitie sullen doen uit onsen ende haren name, bij eenen Schout en de Seven Schepenen, die deselve Willem Turk, Suppliant, of sijnen nakomelingen, Ambachts-Heeren der voorschrevene Gerechten, jaarlijks sullen mogen setten, wesende mannen van eere ende gelove, van den welken hij naar den eersten jare drie van hun verlaten en anderen in haren steden sal mogen stellen, ende soo alle jaar vernieuwen ende renoveeren, ofte bij zynen Schout doen vernieuwen, ende kiezen van den verstandigsten, mannen van eere, goede fame ende name, in denselven drie Gerechten woonende, die een den anderen in den derden graat, of nader, niet bestaande, soo verre men die aldaar sal kunnen gevonden; van welke Schepenen die voorschreve Suppliant, zyn nakomelingen, of haer Schout, den behoorlijken eed afnemen sullen, van onsen ende sijnen wegen eenen ygelyken recht en de Justitie te doen, zonder gunct ofte wangunct, of eenig-sints partije te dragen. Ontbieden en bevelen daaromme onsen Stadhouder Eertse en de andere Raden in onsen Hove van Utrecht, onsen Maarsschalk des Neder-Quartiers, zijne nakomelingen, ende allen anderen Rechteren, Dienaren ende ondersaten, dat sy den Suppliant en zijne nakomelingen laten genieten en gebruicken, nu ende ten eeuwigen dage, van desen onsen brieven van gratie ende Octroye, soo voorsz.

staat, en van allen den inhoud en van dien, ofte gedogen gedaan te worden in eeniger manieren: want ons alsoo belieft.

Des t'oirconden hebben wij onsen Zegel van Justitie hier aan doen hangen.

Gegeven binnen onser stad Utrecht, op den 18 dag in October, in den jare ons Heeren 1533, van onsen Keyserryke het vierde, ende onsen Koningryken van Germanien, van Casstilien, en anderen etc. het achttiende.

JAC. DE GEUS.

Breukelen, 10 Aug. 1931.

De wapens van de Gooische gemeenten

De oude wapens van sommige Gooische gemeenten komen niet altijd overeen met den vorm, dien zij tegenwoordig hebben.

De nieuwe vorm is meestal geen verbetering. Van vijf dier gemeenten zijn de wapens afgebeeld en beschreven in de Ned. Stads- en Dorpsbeschrijver door van Ollefen (1795).

Het wapen van *Naarden* bestaat evenals vroeger uit een dubbelen zwarten adelaar op een veld van goud.

Het wapen van *Hilversum* bestond vroeger uit een groen veld met vier boekweitkorrels, waarvan de kleur niet aangegeven werd.

Thans voert *Hilversum* vier boekweitkorrels van goud op een blauw veld.

Door den Hoogen Raad van Adel werden indertijd alle wapens, waarvan de kleuren toenmaals niet bekend waren, in de kleuren van het Rijkswapen: goud en blauw vastgesteld.

In het wapenboek der Ned. Gemeenten van d'Ablaing van Giessenburg staan abusievelijk vier gouden *bladeren* op een blauw veld afgebeeld.

Bussum had vroeger volgens de Stads- en Dorpsbeschrijver geen wapen, thans een blauw veld met vijf boekweitkorrels van goud, die meermalen foutief in den vorm van beukenootjes worden afgebeeld.

Laren. Vroeger een roode warrekram op een zilveren veld. De warrekram is waarschijnlijk een stuk gereedschap, dat in de weverijen gebruikt werd. (In 1795 waren er te Laren nog 50 à 60 weverijen). Het wapen bestaat thans uit de letter S van goud op een blauw veld.

Waarom men de warrekram in een S omgetooverd heeft blijft een raadsel.

Bij de bevestiging van de wapens schijnt men niet altijd even nauwkeurig de herkomst nagegaan te hebben.

Thans bestaan er plannen om aan de gemeente een nieuw

wapen te geven, waarin een schietspoel, een beeld van Johannes den Dooper en het embleem van St. Lucas zijn aangebracht.

Blaricum. Drie blauwe korenbloemen op een veld van zilver. Volgens eene beschrijving van 1897: een uitgerukte korenbloemplant, met drie bloemen van lazuur, de stengels en wortels van sinopel.

Huizen. Vroeger een melkmeisje met twee emmers in natuurlijken kleur op een zilveren veld. Thans hetzelfde meisje van goud op een rood veld! Ook geen verbetering.

Op de zetels in de Bestuurskamer van Stad en Lande van Gooiland zijn de gemeentewapens in hun ouden vorm aangebracht, evenals op een aldaar hangende oorkonde.

Het wapen van Stad en Lande van Gooiland is evenals vroeger: een dubbele zwarte adelaar op een zilveren veld.

J. G. TH. GREVENSTUK.

Baambrugge, Augustus 1931.

De Weesper Porceleinfabriek.

Hier is een Backerij,
Van zoo een nijvre hand,
Als ergens wezen mag,
In ons geheele land.

S. AMPZING.

Was de stad Weesp in overoude tijden reeds vermaard om de verschillende fabrieken, die binnen haar wallen door de poorters met succes gedreven werden, als daar zijn: linnen-, lakens- en wolweverijen, bierbrouwerijen en koorwijnbranderijen, welker producten door het geheele land en vër buiten de grenzen verkocht werden, de Weesper kan er bovendien prat op gaan dat in zijn veste ook de kunstnijverheid met goed gevolg werd beoefend.

In Weesp heeft gedurende eenige jaren een porceleinfabriek bestaan, die een product afleverde dat een eervolle plaats innam onder het porcelein van vroeger tijden en ook thans nog een lust is voor het oog van den kenner. Het is even zeldzaam als duur.

In den tijd dat er een algemeene zucht door het land voer om China en Japan na te streven in het maken van porcelein bleef Weesp niet achter.

Langen tijd heeft men gemeend dat de Weesperfabriek werd gesticht in 1764 en eene voortzetting was van de bakkerij van Arie Blankers „Blankenburg" aan den Overtoom, die in 1764 te niet ging.

Dat dit niet geheel juist kan zijn, is aangetoond door Mr. W. F. H. Oldewelt in afl. II van Oud-Holland 1931 bl. 82, die daarin een door hem ontdekt contract publiceerd gesloten tusschen den eigenaar van de Weesper-fabriek en een zekeren Christiaan Nauwerk, waarbij hij dezen Nauwerk in dienst nam als assayeur tegen een loon van f 20.— per week. Dit contract, verleden voor den notaris Gerrit Bouman te Amsterdam is gedateerd 17 Oct. 1762, zoodat de fabriek van Graaf Grons-

feld in elk geval reeds in 1762 bestond, hetgeen 2 jaar vroeger is dan het teniet gaan van de Overtoomsche fabriek, dat in 1764 geschiedde.

Er zijn nog meer motieven om aan te nemen dat de Weesper-fabriek ouder is dan men altijd heeft gemeend.

In de notulen van Burgemeesteren en Vroedschappen van 1 Oct. 1757 leest men, dat op dien dag een verzoek behandeld werd van de Heeren Pye, Cruschante c.s. om vrijdom van accijns voor turf, kolen, brandhout en gemaal, voor een op te richten porceleinfabriek in te gaan op den eersten Augustus 1758. Handelden deze Heeren in opdracht van den Graaf van Gronsfeld, zoo ja, dan zou de oprichting van de Weesper porceleinfabriek nog op vroeger datum gesteld dienen te worden.

Dat bovendien de fabriek reeds in 1762 in volle werking was, blijkt ook uit de notulen van bovengenoemd college van 21 September 1762.

Het schijnt n.l. dat de Raaden en Muntmeesters Generaal der Vereenigde Nederlanden te 's-Gravenhage zich op de hoogte hebben gesteld bij Heeren Burgemeesteren naar den aard van het product dat te Weesp werd gemaakt.

In die notulen leest men het volgende:

„Is geresolveert ter beantwoording van de Raaden van Muntmeesters met de volgende missive:

Edelmogende Heeren

Ter eerbiedige beantwoording van UEd. missive van den 18en dezer, hebben wij de eer UEd. Mog. te berigten dat wij van ter zijde geïnformeert sijnde, dat in de porceleynfabricq toebehoorende aan den Heere Grave van Gronsfeld, onzen Hooftofficer, opnieuw eenige ovens waren gemaakt; wij ons bij gemelden Heer hebben geadresseert en van Zijn Hoog Ed. berigt versogt tot welk eynde eygenlijk de gemelde ovens waren ingerigt; waar op Zijn Hoog Ed. dit navolgende heeft berigt: dat hij tot voortsetting en utiliteyt van deselfs porceleynfabricq in deselve had opgeregt meer dan eenderley soort van ovens tot het sceyden van minerale en metallique stoffen gebruyckt werdende en dat deselve porceleynfabricq onder opsigt en directie van peronen, door hem Heer Eygenaar daartoe gestelt werden behandelt.

Het welk wij niet hebben willen afsyn aan UEd. Mog.

bij deese te rescribereen en deselve in Gods heylige protectie
aanbevelende hebben wy de eer te verblijven: Edele Mogende
Heeren

UEd. Mog. dienstwillige dienaren
Burgemeesteren en Regeerders der
Stede Weesp,
M. v. MARKEN, Secr.

Men ziet het: veel wijzer maakte de Graaf Heeren Burge-
meesteren niet, wat verklaarbaar is indien men bedenkt, dat
het hier in de eerste plaats aankomt op het fabrieksgeheim.
Dat Heeren Muntmeesters in den Haag een begrijpelijke
nieuwsgierigheid aan den dag legden naar den aard der pro-
ducten is wellicht toe te schrijven aan de benoeming van den
hierboven vermelden Christiaan Nauwerk, die door de Stad
Weesp was aangesteld als Essayeur-particulier, waaruit zou
volgen, dat er voor de fabricage van Weesper porceleyn ook
edele metalen werden gebruikt.

Hoe dit nu ook moge zijn, omtrent het fabrieksgeheim wor-
den wij eenigermate op de hoogte gesteld door hetgeen de be-
kende natuurhistoricus Le Frank de Berkley in zijn „Natuur-
lijke Historie van Holland” er van zegt.

„Men ontdekte”, zoo zegt hij, „de witte quartskeien
„overvloedig bij Naarden en Amersfoort; zij zijn zeer wit,
„gemeenlijk platachtiger dan straatkeien. Velen zyn zelfs
„dooraderd met reepjes, doch de meesten zien er wit en
„glanzend uit.

„Zij worden van Naarden met andere keisoorten ver-
„mengd, voor ballast weggevoerd en de kleinsten gebruikt
„men om de tuinpaden mee te bestrooien.

„Doch sedert dat het bereiden van Saxisch porcelein
„wat bekender is geworden, heeft men in die streek ook
„naarstig de witte quartskeitjes opgezocht voor de uitne-
„mende Porcelenbackerij van Z.Ed. den Grave van
„Gronsveld te Weesp”.

Het oogenblik scheen goed gekozen te zijn, want door den
zevenjarigen oorlog stond de porceleyn fabricage in Duitsch-
land geheel stil en zoo kon Gronsveld Saksische werklieden
laten overkomen, die graag naar Weesp kwamen, omdat hen

gedwongen arbeid in Pruisen dreigde, waarmede zij niet veel op hadden.

Dank zij dezen bekwamen werklieden verkreeg men, wat de kwaliteit aangaat, zeer bevredigende resultaten. De modellen van het Saksische porcelein werden nagemaakt en weldra genoot het product een goede reputatie door geheel Holland.

Juist in dien tijd ontstond er een intensieve invoer van Japansch en Chineesch porceleyn, welke een belangrijke prijsverlaging van het Weesper porceleyn ten gevolge had.

Daar kwamen nog andere moeilijkheden bij.

De vreemde werkkrachten trokken weder naar hun vaderland en de Graaf ondervond groote bezwaren bij het recruteeren van geschoold personeel.

Op aandrang van zijn meesterknecht, een zekeren Picot, een Franschman, besloot de Graaf om te trachten zijn fabrieksgeheim te verkoopen aan het Fransche gouvernement.

Hij deed den voorslag om zijn fabriek te vereenigen met de porseleinfabriek van Sèvres.

In het archief van de fabriek te Sèvres berusten nog een 60-tal stukken, de correspondentie omvattende van de destijds gevoerde onderhandelingen, waarvan schrijver dezes, dank zij de welwillendheid van de tegenwoordige Directie, een afschrift ontving.

Graaf Gronsveld werd bij zijn voorstellen gesteund door den toenmaligen Chargé des Affaires du Roi van Frankrijk in den Haag de heer Desrivaux.

De memorie, waarbij deze de vereeniging van beide fabrieken aanbeval, luidt in hoofdzaak als volgt:

„Het Fransche porselein munt uit door den vorm, den smaak en de kleuren. Indien men dit wenscht te maken tot het beste van de geheele wereld, is het slechts noodig om aan het Sèvres-porselein de goede eigenschappen van het Weesper-porselein toe te voegen. Dit porselein is van de grootst mogelijke blankheid. Aan dit porselein ontbreekt slechts het ornament, het model en de vindingrijkheid van den Franschen smaak”.

Wij weerstaan de begeerte om nog meer aanhalingen uit deze correspondentie te maken, te meer, omdat de ruimte ons daartoe zou ontbreken.

Wij vermelden alleen dat de onderhandelingen niet slaagden, voornamelijk, omdat men in Frankrijk vreesde dat de vereischte grondstoffen uit Holland moesten worden betrokken

Het zou geen nut hebben, zoo meende men in Frankrijk een fabriek te stichten, welker grondstoffen uit het buitenland moesten worden betrokken. In tijden van oorlog zou de aanvoer daarvan stil staan en de fabricage stop gezet moeten worden.

Men ziet uit het dossier en de daarin voorkomende beoordeelingen van daartoe volkomen bevoegde personen, dat de kwaliteit van het Weesper-porcelain onaangetast is gebleven.

Al mislukten de onderhandelingen, er blijkt uit deze stukken, dat aan het Weesper-nijverheidsfirmament tegen het einde der 18e eeuw een ster heeft geschitterd van de eerste grootte die nog in onze dagen iets van haar licht verspreidt.

In het museum van Weesp is thans een kleine collectie van het porcelein te zien.

De raad van Weesp besloot in 1929 tot den aankoop daarvan en verrichtte daarmee een daad van piëteit jegens het voorgeslacht en zal deswege naar onze meening aanspraak mogen maken op den dank van de burgerij in de komende generaties, wijl hij door deze geste, deze verzameling niet alleen voor het Vaderland behouden, maar, en dit is voor de Weespers van meer gewicht, voor onze goede stad verworven heeft.

Wij zouden te onvolledig zijn, indien wij niet in het kort de verdere lotgevallen van de Weesper „bakery” vermeldden.

De Graaf van Gronsfeld heeft er zijn vermogen bij ingeschoten. Hij zelf schrijft aan den Franschen minister, dat hij onder een vreemden naam het land heeft moeten ruimen.

Na het faillissement van Gronsfeld verkreeg de predikant Mol in 1722 het materieel van de Weesper-fabriek dat hij naar Loosdrecht overbracht waar hij zich tot 1779 bezig hield met het bakken van porselein.

De resultaten, die hij verkreeg, waren schitterend uit een technisch en aesthetisch oogpunt bezien.

Van financieel standpunt bekeken waren zij treurig, want

Mol heeft er evenals Gronsveld, zijn vermogen bij ingeboet.

Hij stierf in 1782.

De Fabriek werd in Amsterdam voortgezet onder de Directie van een Duitscher F. Dauber, een bekwaam plateelbakker en kundig administrateur. Doch ook deze fabriek floreerde niet, slechts aan de hulp van een nieuwe groep van aandeelhouders de heeren J. Rendorp, A. Dedel, C. van der Hoop en Gijsbert en J. Hope was het te danken dat deze fabriek tot aan den dood van Dauber, in 1799, is blijven bestaan.

De geschiedenis van de porcelein-fabricage in onze stad, is, evenals die in ons geheele land, een historie van opgaan, blinken en verzinken.

Voor het doorzettingsvermogen van onze vaders moeten wij den diepsten eerbied koesteren.

Trots tegenspoed gaven zij den strijd niet op.

De gedunde gelederen werden telkens met nieuwe mannen aangevuld.

Het was ons een voorrecht om te mogen aantoonen dat Weesp zijn deel daarin niet heeft versmaad.

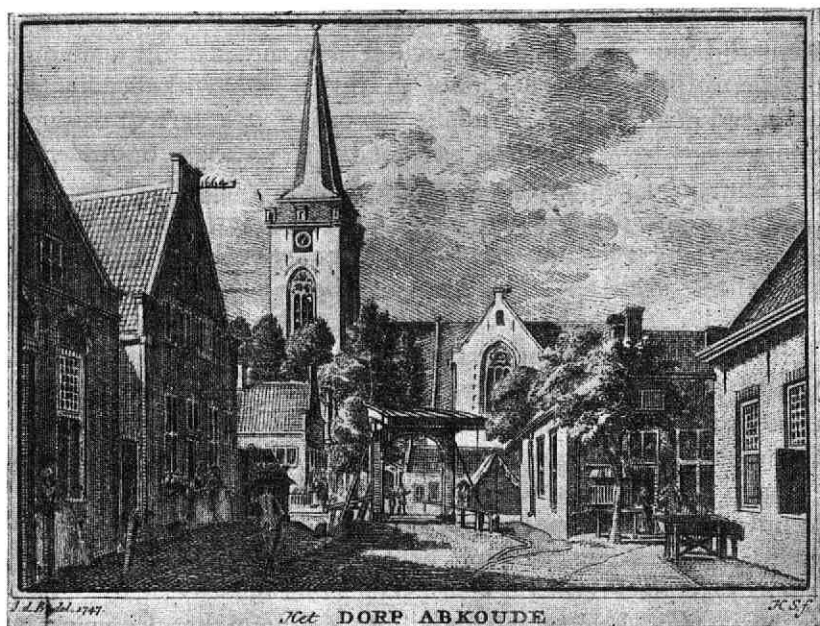
Moge hare „gheheughenis en glorie” naar Vondel's woord „noch veele dappere mannen uitleveren en ter deughde aenprickelen”.

Dit zweefde ook den dichter J. A. Alberdingh Thijm voor oogen toen hij zong:

Schijnt naast der Vaad'ren Zon
 Ons licht, een vonk.
 Die stip op hun azuren grond
 Trilt nog van gloed en leven!

Weesp, Aug. 1931.

A. VAN BEEK.

De Restauratie van de Herv. Kerk te Abcoude,

door JOAN VIS.

Een grootsch en omvangrijk werk.

Voor ruim een jaar geleden besloot de Kerkvoogdij der Ned. Herv. Gemeente te Abcoude over te gaan tot het restaureeren van haar kerkgebouw aldaar. Reeds lang vertoonde het monumentale gebouw bedenkelijke verzakkingen en scheuren, die, naar de meening der deskundigen, vroeg of laat funeste gevolgen zouden moeten hebben. Het waren niet zoozeer de fundamenten, dan wel de muren en zuilen die het dak dragen, die door hun eeuwenlange werking het gebouw tenslotte zouden doen instorten.

Daarbij was het oog gevallen op de eiken steun- en bindbalken in middenschip en zijbeuken, die geheel of gedeeltelijk

vergaan waren. Sommige dezer dikke balken waren nog de oorspronkelijke, die er bij den bouw of verbouw der kerk in de XVe eeuw ingebracht zijn. Deze balken hebben dus een diensttijd van pl.m. 500 jaar achter den rug. Zij zijn eenvoudig geprofileerd, hetgeen door de dikke laag witkalk van lateren tijd goeddeels onzichtbaar geworden was, terwijl de overige grenen balken, die er vermoedelijk na den brand van 1672 ingelegd zijn, deze versiering missen.

In den loop der eeuwen — de kerk staat nu pl.m. 500 jaar — is er heel veel aan het schoone bouwwerk veranderd en helaas! niet verbeterd. Het heeft een bewogen levensloop achter zich. De meeste hervormde kerken in Nederland zijn na de Reformatie min of meer verknoeid, en de kerk van Abcoude is al heel erg gehavend uit den strijd gekomen. Het lijkt wel of de kerkbestuurders van vroeger tijden het er op hebben aangelegd het gebouw zoo leelijk als maar mogelijk was te misvormen. Aan alle kanten en aan alle onderdeelen, in- en uitwendig, is de wansmakelijkheid bijna tot het uiterste doorgevoerd, het vandalisme heeft er hoogtij gevierd. Het was er mee, zooals de Predikant C. Busken Huet omstreeks 1875 van de hervormde kerken schreef: Zij doen aan het Romeinsch Colosseum denken of aan de baden van Caracalla, hun baksteen skeletten vertoonend. Menig gereformeerde (d.i. „hervormde”) dorpskerk in Nederland — zoo gaat de Predikant voort — is een fragment; het overige is afgebroken omdat het te groot was, of het vernieuwen te veel gekost zou hebben. Verloor een toren zijn spits, men verving haar door een kap of nachtkap, waartegen nuttige wijzerplaten aangebracht werden.

Onvoltooid gebleven kerken en torens blèven onvoltooid, in de rede gevallen Babelsche gevaarten. Bezat men in de eene of andere oude kerk liever een groot gereformeerd orgel dan een groot Roomsche boogvenster, men metselde het venster dicht en deed het orgel met den rug tegen den aldus verkregen blindenmuur steunen..... Moesten, wegens de bouwvalligheid van het fijne metselwerk, sommige vensters geheel vernieuwd worden, men voorzag ze van rechtvaardig gekruiste latten; zette in de vierkante openingen dusgenaamde kleine ruiten en, hinderde de zon, dan weerde men haar door gordijnen van donkergroen saai, evenals in een bibliotheek¹⁾.

¹⁾ Conrad Busken Huet: Het land van Rembrandt.

Zoo ging het met de hervormde kerken in Nederland en zoo ook met onze kerk. Neem daarbij den vervallen toestand van muren en zuilen en houtwerk, dan kan men zich indenken dat het kerkbestuur zich voor een uiterst moeilijke taak gesteld zag, een taak die in omvang toenam, naarmate het werk voortgang maakte.

Het was daarom juist gezien van het bestuur om zich tot een ervaren vakman te wenden en diens raad in te winnen. In den heer A. Reedert, architect te Amsterdam toch heeft de Kerkvoogdij een goede keus gedaan; hij heeft een groot gedeelte der Amsterdamsche hervormde kerken onder zijn beheer en mag als bij uitstek deskundig beschouwd worden op het stuk van kerkrestauratie.

Het is van stonde af aan het niet genoeg te prijzen streven van den heer Reedert geweest de kerk zooveel mogelijk weer te herstellen in haar ouden toestand, d.w.z. zooals zij

vóór de Reformatie

er uitzag. Het is alleen maar jammer dat hij, door omstandigheden gedwongen, dit principe niet tot het uiterste heeft kunnen handhaven.

Het is niet de bedoeling hier de historie van het gebouw te releveeren, deze is al in vorige Jaarboekjes beschreven. We willen ons alleen bepalen tot enkele data en feiten.

In welk jaar precies de kerk en toren gebouwd zijn valt niet met zekerheid te zeggen, de noodige stukken daaromtrent zijn, voorzoover bekend, niet meer aanwezig. Vermoedelijk is zij gebouwd in de 2e helft der XVe eeuw. En ook het oude Memorieboek van de Parochie Abcoude, geschreven vóór de Hervorming, gewaagt van „die nuwe kerck”. Deze ongedateerde acte is waarschijnlijk geschreven omtrent 1470. En — ook al weer waarschijnlijk — was de kerk, blijkens een andere memorie, reeds voltooid in 1491. Behalve deze vage aanwijzingen zijn er nog de kerk en toren zelf, die den bouwtrant der XVe eeuw verraden, ook al omdat zij in de z.g. Heilige Linie gebouwd zijn, d.i. met het priesterkoor naar het Oosten gericht.

In de „Voorloopige Lijst der Nederl. Monumenten van Kunst en Geschiedenis”, in 1908 samengesteld door Dr. P. J. H. Cuypers en Jan Kalff, wordt de kerk geschat in de 1e helft der XVe, de aangebouwde portieken in de XVIIe eeuw.

De vage aanduidingen der oude acten en de meening van bovengen. deskundigen loopen dus niet zoo heel ver uit elkaar. We kunnen gerust zeggen dat de kerk in den loop der XVe eeuw gebouwd is. Daarop wijst ook de bouwtrant en de Gothische stijl, die het gebouw vertoont. De forsche bouw, de krachtige lijnen, de gesloten massa zijn het kenmerk van dien tijd. De kerk was in de middeleeuwen het middelpunt van denken en streven der dorpsbewoners; zij was het tastbaar symbool hunner geestelijke eenheid en omdat zij allen één waren in religieuze gevoelens konden zij gezamenlijk groote offers brengen, waardoor het stichten van zulke bedehuizen, als de Middeleeuwen voortgebracht hebben, mogelijk was.

In de XVe eeuw zijn in onze streken veel kleine Romaansche kerkjes door grootere Gothische vervangen, in mid-den Nederland zijn verreweg de meeste na 1400 gebouwd of verbouwd. Met hun hooge daken en lage muren pasten zij volkomen aan de omgeving van de boerenhoeven uit dien tijd. Zij werden bijna algemeen van baksteen opgetrokken en versierd met natuursteen ornamenten. De herv. kerk van Loenen a.d. Vecht is nog eene van die bouwwerken met rijke afwisseling van bak- en natuursteen, waardoor dit gebouw zoo'n sterk decoratief karakter heeft.

Blijkbaar is onze kerk aanvankelijk ook meer of minder in dien stijl opgetrokken geworden, doch bezit niet die rijke afwisseling van bak- en natuursteen als die te Loenen. Toch is het voorzeker een zeer fraaie dorpskerk geweest die wel eens „de Kathedraal van Abcoude” werd genoemd. Nevenstaande foto toont dit duidelijk aan.

Het lijdt geen twijfel dat de toren vroeger gebouwd is dan de kerk, trouwens dat gebeurde in de middeleeuwen wel meer, zoo b.v. in Barneveld. Er is zeer zeker een andere, een kleinere kerk vóór deze geweest, immers de parochie van Abcoude is reeds gesticht omstreeks 1340, en het laat zich niet denken dat dit gebeurd zou zijn zonder kerkgebouw, hoe klein dit dan ook geweest zal zijn. De bouw van den toren wijst er overigens ook op dat deze óf geheel apart gezet óf aanvankelijk voor een veel kleinere kerk bestemd geweest is.

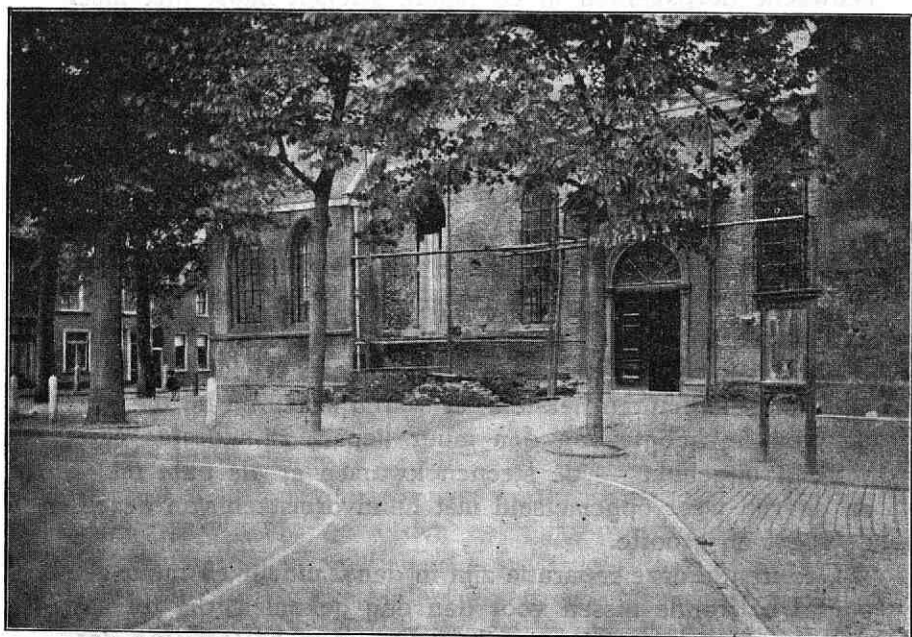
De vensters en nissen en versieringen in de vier muren van den toren, waarvan er tengevolge van den bouw der huidige

kerk verschillende zijn verloren gegaan óf onzichtbaar en totaal overbodig geworden, wijzen o.i. duidelijk op een andere bestemming derzelve. Waren toren en kerk in één plan of tegelijk gebouwd, dan hadden bedoelde nissen en togen absoluut geen zin. En de middeleeuwsche bouwmeesters wisten toch wel wat zij deden!

Het interieur

der Abcouder kerk moet in de XVe en XVIe eeuw zeer rijk geweest zijn. De kerk bevatte 6 of 7 altaren, die eerst door 3, later door 5 „outaerpriesters” werden bediend.

Ook bezat het een orgel, waarvan in een acte van 1559 ge-rept wordt en dat in den toren geplaatst vanuit de kerk zichtbaar was. In 1558 is er nog nieuw glas in het koor aangebracht. Zeer lang hebben de parochianen niet van dit nieuwe glas mogen genieten, want in 1567, dus 9 jaar later, kwam de hartstochtelijke *Herdrik van Brederode* met zijn woeste horden de kerk bezoeken en hebben haar en den inhoud waarschijnlijk niet gespaard. Zij zullen hier wel, evenals te Baam-

Herv. Kerk Abcoude: De zuidelijke gevel in restauratie.

brugge het misboek hebben „gescheurt, ghedistruueert ende verbrandt“.

Als men zoo de schenkingen in goud en natura (meestal landerijen) van die dagen nagaat, moet Abcoude in de middeleeuwen een welvarende en bloeiende parochie geweest zijn, trouwens het stichten van een kerkgebouw als hier bedoeld, is alleen al een bewijs van welstand..

De Restauratie.

Zooals reeds gezegd heeft de Architect het plan gemaakt de kerk in haar oorspronkelijk middeleeuwschen toestand terug te brengen.

Dit is spoediger gezegd dan gedaan, doch nu, na 1 jaar arbeiden is er al heel wat bereikt en is reeds te zien wat het worden zal.

In de zijbeuken zijn zoo goed als alle balken door nieuwe vervangen, alle in dezelfde afmetingen en volgens het oorspronkelijke profiel gemaakt. Ook in het kruis- of dwarsschip zijn de noodige vernieuwingen aangebracht.

De houten gewelven — steenen gewelven werden in de XVe eeuwse dorpskerken in de lagere streken haast niet meer gemaakt — in de zijbeuken zijn vernieuwd en de uitgesneden eiken peezen of graden zijn weer te voorschijn gekomen, want ze waren onder de vorige gewelven weggetimmerd.

De 2 zuilen op den hoek van midden- en dwarsschip bleken bij nader onderzoek zóódanig verminkt te zijn, dat ineenstorting van het dak vroeg of laat te vreezen was. De herstelling van deze pijlers heeft heel wat tijd en vakmanswijsheid geëischt. De nis in den achtermuur, waar eertijds het orgel zijn plaats had, was met gewitkalkte schroten afgedekt. De schroten zijn verwijderd en de nis aangevuld met metselwerk van rooden baksteen. Vervolgens zijn talloze scheuren in binnen- en buitenmuren hersteld; er waren scheuren bij die over de gansche hoogte van den muur liepen, zij moesten eerst worden uitgehakt — de steenen kwamen er als puin uit — en daarna weer opgemetseld met handvormsteen van dezelfde soort en grootte.

Gedurende deze reparatie zijn in den Zuidelijken muur een aantal halfronde nissen voor den dag gekomen, die tot aan den drempel der vensters reiken. De juiste bestemming derzelve heeft men nog niet kunnen achterhalen.

Het is niet onwaarschijnlijk dat deze bedoeld geweest zijn voor den Kruisweg (een antal tafereelen van het Lijden des Heeren) hetzij in sculpture of in olieverf. Waarschijnlijk is 't nooit zoover gekomen, want toen de Kruiswegschildering zich in onze lage landen begon in te burgeren, was de hervorming reeds in vollen gang. Ook kunnen het kleine kapelletjes geweest zijn, waarin een altaar ondergebracht was, of misschien begraafplaatsen voor aanzienlijke personen? Deze nissen loopen door tot in den Westelijken torenvleugel. De hooge vierkante nissen vóór in het dwarsschip hebben zeer zeker gediend voor altaren. Met de beide daarnaast bloot gekomen spitsboogvensters, waarin natuurlijk gekleurd glas gevat was, vormden zij een schitterende muurversiering. Deze vensters en nissen blijven nu intact. Al deze opengekomen leemten zijn op onberispelijke wijze met een precies gelijken den handvormsteen bijgewerkt.

In den loop der reparatiewerkzaamheden is een interessante kwestie ontstaan over het eigendomsrecht van de „torenvleugels”, een kwestie, die later op vriendschappelijke wijze is opgelost.

Aan beide zijden van den toren bevindt zich een uitbouw, van oudsher de „torenvleugels” genoemd. Deze vleugels staan door middel van breede deuren, die in een toogvormige ingang hangen, in verbinding met den toren; aan de kerkzijde waren zij door schotwerk van de zijbeuken afgesloten.

De legende wil dat deze vleugels er later, na de Reformatie aangebouwd zouden zijn. Deze meening werd versterkt door het feit dat de vleugels verzakt waren en het schip niet. De gemeente Abcoude heeft deze vleugels sinds menschenheugenis in gebruik voor het bewaren der brandspuiten, alsmede voor inrichting van arrestanten-lokaliteiten. Zij heeft er ook al dien tijd, evenals van den toren, het dure onderhoud voor bekostigd.

Toen, als liggende in de lijn der restauratie, de beschotting tusschen schip en vleugels was weggenomen, zijn de laatste met de eerste één geworden en blijkt overduidelijk dat de vleugels niet later bijgebouwd maar tegelijk met de kerk opgetrokken zijn. De overblijfselen van gewelven en balken wijzen daarop. Ook architectonisch bezien is het één geheel. Het schip der kerk grijpt hier om den toren heen, evenals bij de

kerk in Vreeland en Westbroek en meer andere kerken uit de XVe eeuw. Deze vleugels zijn in den vóór-hervormingstijd niets anders dan kapellen geweest, waarin zeer waarschijnlijk het Doopvont gestaan heeft en in de andere misschien altaar of biechtstoel.

De vraag drong zich nu naar voren: Aan wie behooren deze kapellen, aan de burgerlijke of aan de kerkelijke gemeente? Zijn ze in 1798 bij de overdracht van den toren aan de gemeente, met goedkeuring der autoriteiten erbij gegeven, m.a.w. behooren zij in den zin der wet bij den toren? Dan zijn ze ook eigendom der burgerlijke gemeente.

Of heeft de gemeente ze langzamerhand genaast om ze in den loop der jaren als eigendom te gaan beschouwen?

't Een noch 't ander is duidelijk.

De juiste redactie van het artikel, waarin de toewijzing van de torens aan de gemeenten wordt geregeld, luidt volgens „De Staatsregeling des Bataafschen volks, Den Haag 1798” als volgt:

„De Torens aan de Kerkgebouwen gehegt, benevens de Klokken, met derselver huisingen, worden verklaard eigendommen te zijn en te blijven der Burgerlijke Gemeenten, staande ten allen tijde onder derzelve beheering en onderhoud”.

Hieruit blijkt niets van de torenvleugels.

Wel blijkt uit oude acten, dat de Kerkvoogdij reeds in 1842 jaarlijks recognitie betaalde aan de burgerlijke gemeente voor het bergen der stoven in een der vleugels en dit jaarlijks nog doet. Hierdoor is feitelijk het eigendomsrecht door die Kerkvoogdij erkend, althans niet betwist.

Bovendien heeft de gemeente Abcoude sedert jaar en dag het kostbare onderhoud van de vleugels voor haar rekening gehad. Dit zegt toch ook nog wel iets.

Er is lang en breed over nagedacht en tenslotte heeft men, zuiver uit opportunitereiden, de vleugels bij den toren gelaten en ze van de kerk afgescheiden met ijzergaas, waarover heen een laag cement gesmeerd is. 't Is waar, het eigendomsrecht is zeer twijfelachtig en de kerkeraad heeft ze voor den Eeredienst absoluut niet noodig, toch is 't uit historisch, aesthetisch en architectonisch oogpunt zeer te betreuren dat ze niet in hun origineelen toestand teruggebracht zijn.

Het exterieur.

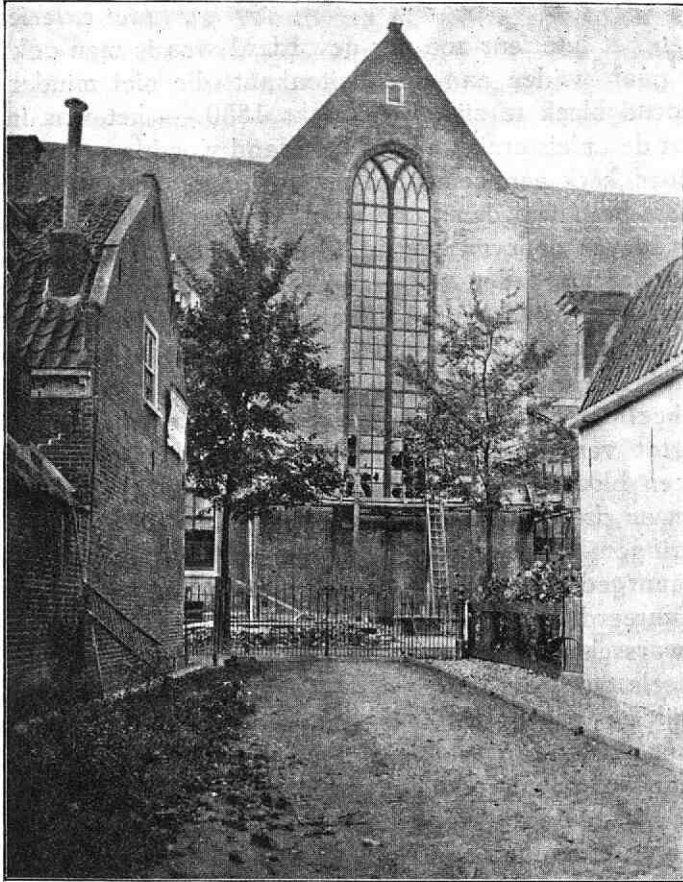
Toen het interieur zoo ver gevorderd was is men ook aandacht gaan wijden aan den buitenkant, die niet minder verwaarloosd bleek te zijn. Omstreeks 1880 — het was in den tijd dat de „pleisterziekte” in Nederland woedde — heeft men ook onze kerk een cementen mantel omgehangen, alleen de bovenste helft van den toren en de grafombe van Theod. de Leeuw bleven daarvan bevrijd. Onder dezen „dekmantel” zijn veel ongerechtigheden verborgen geweest, die nu aan het daglicht getreden zijn. Als voorbereiding voor de herstellingen in den buitenmuur moest eerst die dikke cementkorst worden afgekrabd en toen deze korst reeds op vele punten verwijderd was, heeft men, na lang aarzelen, den geheelen Zuidelijken muur tot vensterhoogte afgehakt en de zachtroodkleurigen baksteen bloot gemaakt. Nadat de noodige hersellingen aan plinten en drempels, waarin op smaakvolle wijze zandsteenen versieringen blijken verwerkt te zijn, verricht zijn, zal dit gansche muurgedeelte in den middeleeuwschen toestand worden gerestaureerd. Aan de Noordzijde is de hooge topgevel van het dwarsschip geheel en al van zijn cementschilf ontdaan en goeddeels ook gerestaureerd. Het is als een schilderstuk zoo kleurrijk en toch harmonieus schoon als deze slanke topgevel er thans uitziet. De veelkleurige steen in zijn bonte verscheidenheid van oranjerood, vermiljoen, paars, grijs en geeloker is toch niet té bont of té brutaal, maar evenwichtig in kleuren-gamma en onregelmatig voegverband. De lijnen zijn fors en kloek en toch niet te zwaar, veelvoudig en toch niet te druk, sober en toch rijk, decoratief en suggestief, met weinig middelen zeer veel bereikt. Het spreekt, het jubelt, het schalt, maar het smeekt tegelijk. Het scheidt een sfeer, die men elders tevergeefs zoekt. Ja, dat is het geheim van de middeleeuwsche kunstenaars! Alle latere bouwwerken moeten het tegen hun scheppingen afleggen!

Men kan zich nu reeds voorstellen welk een schitterend aspect de romp zal bieden, als zij geheel bewerkt zal zijn als de Noordelijke dwarsgevel.

Tegelijk met deze werkzaamheden wordt thans de Centrale verwarming aangelegd.

Onder toezicht van den dagelijkschen opzichter den heer A. W. Seegers te Amsterdam, worden de timmerwerken uit-

Herv. kerk Abcoude.

De Noordelijke dwarsgevel, thans geheel gerestaureerd.

gevoerd door den aannemer J. C. v. d. Vegt en het metselwerk door W. Burger, beiden alhier, terwijl het stucwerk is opgedragen aan de firma Westerhout te Utrecht.

Toekomstplannen.

De restauratiewerkzaamheden, welke hier besproken zijn, betreffen alleen nog maar het schip der kerk, het koor staat daar nog heelemaal buiten, daar is nog niets, absoluut niets aan gedaan. Trouwens dit is pas van latere orde, het schip was van directer en noodzakelijker belang. Ten aanzien nu van

dit laatste staat er nog heel wat op het programma: allereerst zullen de muurwanden, die onlangs bevrijd geworden zijn, van de oude witkalklaag, opnieuw bepleisterd worden. Nu niet met witkalk, doch met 'n crême-kleurige specie, die wel 'n eenigzins andere sfeer zal scheppen dan wat er opgezeten heeft.

Dit werk is intusschen gereed gekomen.

Het gewelf is eveneens bloot gekomen en zal nu met 'n dun laagje, in den toon van 't geheele interieur, bedekt worden; de geprofileerde eiken ribben zullen hun natuurlijke kleur behouden. De hardsteenen ronde zuilen met achtkantige voetstukken en bladkapiteelen — men vindt ze in bijna alle laat-Gothische Kerken van de lagere streken — zullen geheel in hun natuurlyke steenkleur teruggebracht worden.

Nu de verflagen van zwart en groen en de wansmakelijke marmerkleuring ervan weggekrabd zijn, blijkt eerst welke schoonheid in lijn en kleur deze pilaren bezitten

Zeer fraai van decoratie zijn de beide halfronde zuilen tegen den Westelijken wand. De roode baksteen en het grijs van de zandsteenen banden, vormen een schitterend contrast en toch 'n heerlijke eenheid.

Het derde groote plan voor het interieur is de vervanging der houten ramen door vensters van glas in lood met steenen traceeringen, zooals deze ook vóór de Reformatie geweest zijn. Voorloopig zullen de 3 ramen in den Zuidelijken zijbeuk op die wijze gerestaureerd worden.

Wat de buitenmuren betreft ligt het in de bedoeling geleidelijk het geheele gebouw te behandelen zooals de Noordelijke topgevel bewerkt is. De cementbedekking zal dus worden weggehakt, de steenen opnieuw geschuurd en de voegen weer opgehaald.

Bovendien moeten de steunbeeren nog worden gerepareerd — hiervoor zijn 'n partij groote middeleeuwsche steenen — moppen genaamd — aangekocht, afkomstig van oude huizen te Utrecht. Ook zullen dan tegelijk de hard- en zandsteenen drempels, randen en hoeken worden bijgewerkt.

Aan de vandalistische graftombe van de Familie de Leeuw — 'n wanstaltig product uit de 18e eeuw — behoeft niets anders gedaan te worden dan het radikaal af te breken en er

Grafkapel van Theodorus de Leeuw.
Naar een teekening van den Heer J. G. Th. Grevenstuk.

'n kapelletje voor in de plaats te zetten, overeenstemmende met de grootsche en verheven uitdrukking van 't geheele gebouw. Of dit nog ooit gebeuren zal?

Misschien mettertijd!? Het is al 'n gelukkig verschijnsel dat onze hedendaagsche kerkbesturen er andere en betere principen op na houden ten opzichte van Kerkelijke schoonheid, dan hune voorgangers in vorige eeuwen. En de Kerkvoogdij van Abcoude geeft het bewijs dat zij haar tijd verstaat. Deze omvangrijke restauratie, die haar, niettegenstaande de financiële hulp van het Rijk, veel zorgen baart, getuigt van moed en ondernemingszin, van liefde en eerbied voor de kostbare monumenten, die onze middeleeuwsche voorvaderen ons hebben nagelaten en waarvoor wij dezen immer dankbaar zullen blijven.

En zoo zullen de geslachten, die na ons komen, steeds met erkentelijkheid gewagen van het grandioze restauratiewerk, dat het Kerkbestuur van 1930—1932 heeft ter hand genomen en hopelijk zal mogen voltooien.

Abcoude, 27 Sept. 1931.

De Joodsche Sabbathgrens van Maarssen en Maarsseveen in de 18de eeuw

---

Bij de Terlingerbrug van Maarssen stond een steenen paaltje, dat voor enkele jaren binnen het hek van het perceel naast „Overkerck” is verplaatst.

Dit paaltje heeft bovenaan een gat met een verroest slot, dat menigeen vreemd aan zal doen. Vroeger was er ook een ijzeren ketting in, die thans verdwenen is en die men eventueel over de Vecht had kunnen spannen.

Wij hebben hier te doen met de laatste vorm van de Joodsche sabbathgrens van Maarssen en Maarsseveen, die de Joodsche gemeenten rondom die dorpen hadden gesteld, om binnen dit gebied op sabbath te mogen dragen.

Het Joodsche verbod van het dragen van voorwerpen op publiek terrein op den Sabbathdag, welke verbodsbepalingen dienen tot wijding en verheffing van dien dag boven den dagelijkschen, materielen sfeer, laat de mogelijkheid om gemakshalve wel voorwerpen te mogen dragen, mits het karakter van het gebied, waarop men draagt van een publiek in privaatgebied worde omgezet. Dit is volgens het Joodsche recht nu het geval, wanneer dit gebied eventueel langs alle toegangswegen zou kunnen worden afgesloten, hetzij door ophaalbruggen, hekken, kettingen of anderszins.

De rijke Portugeesche Joden van Den Haag hebben voor dit doel alle Haagsche vaste bruggen in houten ophaalbruggen weten te doen veranderen, hetgeen vele theologische pen- nen door geheel Europa in beweging bracht. De vermaarde Altdorfsche Professor Johan Christoffel Wagenseil leidde dit verbod van de volgende Bijbelverzen in 1693 af n.l. van Jeremia 17 : 21 „Zoo spreekt de Eeuwige. Neemt u in acht ter wille van uw leven, dat gij geen lasten op den Sabbathdag opneemt en die binnendraagt in de poorten van Jeruzalem. En draagt geen last in uw handen op den Sabbathdag en ver- richt geen arbeid, maar heiligt den Sabbath zooals ik uw va-

deren heb geboden" en verder: „En het zal geschieden, indien gij, naar Mij luistert, zoo spreekt de Eeuwige, dat gij ook geen last inbrengt binnen de poorten dezer stad op den Sabbathdag en daarop geen werk verricht dan zullen koningen in deze stad binnentreden" ¹⁾).

Wagenseil schrijft aan Prof. Cuperus in verband met het Haagsche Sabbathgebied: Er is privaatgebied, afgesloten en openbaar gebied, voor ieder toegankelijk. Wanneer een aantal menschen, zich tot één gezelschap vormend, samen één gebied bezitten, blijft dit privaatgebied van *die* gemeenschap, doch zij moet het recht en de gelegenheid tot zekere afsluiting hebben. Het dragen of overbrengen van voorwerpen, die niet tot de kleeding behooren, uit afgesloten privaatterrein naar openbaar terrein is den Jood verboden. En verder schrijft hij: Buitengewone moeilijkheden levert dit op ten opzichte van de gelegenheid op Sabbath te wandelen, zijn vrienden te bezoeken, naar de Synagoge te gaan enz., waarbij vele onwillekeurige overtredingen geschieden. Is de stad echter door een van wege Joodsche zijde ingewilligde aanvraag geschiede of goedgekeurde afsluiting voorzien en bestaat er dan een teeken van door alle Joden te dien opzichte gevormde gemeenschap, dan heeft men aan de stad in zekeren zin het karakter van gemeenschappelijk privaatgebied gegeven en dan is het overbrengen uit huis naar straat en omgekeerd geoorloofd.

Het zonderlinge verzoek van de Haagsche Portugeesche Joden, die gaarne in „deze heerlijke wonderschoone stad" wilden wonen en groote sommen boden voor de vergunning der bruggenveranering was in 1692 en 1693 het onderwerp van den dag in de Hofstad geweest. Ook de Amsterdamsche en Rotterdamsche rabbijnen en zelfs die van Metz, Praag, Altona en Hamburg schreven erover evenals de anti-semistische Frankfortsche rector Schudt.

Dit kwam wel daardoor, dat dergelijke groote vrijheid den Joden toen nergens anders geoorloofd was als in het vrije Holland.

---

1) T. Tal, Haagsche Bruggen een Joodsche kwestie, voordracht van T. Tal in de Hage op 13 Januari 1898 gehouden, overgedrukt uit het Jaarboekje van 1900 en in het letterkundig gedeelte van het Weekblad voor Israël. Huisgezinnen van Vrijdag 23 Februari 1900 en „Sabbaths of Jodenkettingen" in De Oud-Katholiek jaargang 1906 p. 64.

In het begin der 18de eeuw hebben de Haagsche en Amsterdamsche Portugeesche Joden ook in hun villadorpen Maarssen en Maarsseveen zulk een unieke afsluiting ten behoeve van den Sabbath weten tot stand te brengen, die in haar soort eenig was, en wel voornamelijk door de uittrekbare hekken, die eventueel de Vecht zouden kunnen afsluiten. Uit de vroegere Jaarboekjes weet men, dat de Portugeesche Joodsche gemeente hier na de officieele erkenning door de Staten van Utrecht in 1720 tot grooten bloei geraakte, zoodat ook hier deze vraag aan de orde kwam.

De rabbijn die te Maarssen toen woonachtig was en lid van het Amsterdamsche Rabbinaat, n.l. Dr. Salomon de Meza, schreef er een uitvoerige hebreeuwsche verhandeling, getiteld: „Schoechan Schelomoh” (Amsterdam 1725 bij Salomon Proops I pl. 9 bl. in 4e)¹⁾ met slotbeschouwing van den Opperrabbijn Salomo Aylon. De slotconclusie was dat Maarssen en Maarsseveen tot privaatterrein naar Joodsch recht kon worden beschouwd, mits de brug over de Zogwetering zou kunnen worden geopend en 5 poorthekken de overige toegangswegen zou kunnen afsluiten, zoodat het water dan de eigenlijke afsluiting was.

De Maarssensche Rabbijn Salomon de Isaac de Meza²⁾ de Mesa of di Misa, geboren te Amsterdam omstreeks 1675, overleden aldaar 1742, was student aan het Portugeesch-Joodsche Seminarium „Ets Haim” te Amsterdam geweest, waar hij op 3 December 1698 tot de hoogste klasse behoorde. Bij Opperrabbijn Oliveyra studeerde hij Joodsche en bij David de Pina medische wetenschappen.

Hij ging daarop voor arts studeeren en koos daarvoor de Utrechtsche Universiteit, in de onverdraagzame hoofdstad van het Sticht, dat een kwart eeuw later het admitteeren van Portugeesche Joden zelfs nog van de stadspolitie liet afhangen. Gezamenlijk met Samuel da Miranda de Sylva was onze Rabbijn-geneesheer naar Utrecht ter studie opgetrokken³⁾.

Hij studeerde in 1690 onder het rectoraat van Prof. Grae-

1) Exemplaar in de bibliotheek van het Portug. Isr. Seminarium te Amsterdam.

2) Zie mijn artikel „Ned. Nieuw Biogr. Woordenboek” VI op Meza.

3) Kronyk van het Historisch Gezelschap te Utrecht, derde Jrg. 1847 pag. 56.

vius. Nog bezit de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek zijn dissertatie van dat jaar, handelend over de beroerte (Apollexia) o.a. opgedragen aan zijn collega's van het Portugeesche Rabbinaat te Amsterdam.

De de Meza's bezaten de voormalige buitenplaats „Leeuwenvecht" (naast Hertefeld gelegen) te Maarssen, waar zij des zomers woonden. In Maarsseveen vinden wij Salomon de Meesa alias Salomon Mendes Floris (in 1732 woonachtig. Dr. de Meza overleed in 1742, terwijl zijn gade Esther hem 9 jaar vroeger voorgedaan was. Beiden liggen te Ouderkerk a.d. Amstel begraven.

Was Maarssen nu door Dr. de Meza in Joodsch opzicht tot privaatbezit beschouwd (Reschoeth Hajachied), thans moest men nog praktisch te werk gaan, ten einde de hinderpalen, die dit begrip nog belemmerden, weg te nemen.

En dit gold voornamelijk de brug over de Zoghweeteringe. De ons welbekende Abraham Peixotto ¹⁾ of Piexotto wendde zich nu op 13 Maart 1725 als „geauthoriseerde van de Portugeesche natie tot Maarsen en Maarseveen" tot Gedeputeerde Staten van Utrecht en vertoonde den heeren „dat inde Maarseveense vant dijk over de Soghweeteringe in de heerlijkheid van Maarsseveen gelegen lagh een bruggetje, daar over de Ridderschouw jaarlijx mede wierd gevoert". Dit doelde op de jaarlijksche inspectie over de waterstaat, waaronder dit bruggetje ressorteerde. Daarom verzocht Peixotto het eigenlijke verzoek in deze termen: „dat die van de Joodsche natie, met toestand (toestemming) van den Heer van Maarsseveen ende die vande Gerechte, *voorseijde brugge wel gaerne soude veranderen, om in haar soort een separatie genoemt te kunnen worden met een leggende til, die met een vast en suffisant slot gesloten wierd ende die oock ten eeuwigen dage te onderhouden, tot genoegen van haar Edel Mogenden off de voorseijde Ridderschouwe*". Hij verzocht nu den Staten „permissie voor de Joodsche Natie, om die brugge soodanigh te veranderen mits desedve 't allen tijden tot haren costen onderhoudende". Hierop werd het advies van de heeren afge-

1) Zie mijn artikel in het „Ned. Nieuw Biogr. Woordenboek" VI., en over zijn beteekenis voor den Utrechtschen windhandel compagnie van 1720 mijn „Hoofdstukken uit de geschiedenis der Joden in Nederland", Zutphen 1929, hoofdst. IX.

vaardigden der Ridderschouwe, dus die van de waterinspectie ingewonnen. Wijselijk heeft men blijkbaar de geheele Sabbathkwestie der Gedeputeerde Staten verzwegen, daar men er dan geen gunstig advies van verwachten kon. Immers acht jaren later nog verhinderden de Utrechtsche Staten den aanleg van een Portugeesch-Joodsche begraafplaats te Maarsseveen en tegen den Synagogegebouw had de kerkeraad van Maarssen een vijftal jaren vroeger zóó geageerd, dat de Staten geen beslissing durfden te nemen en de zaak op de lange baan werd geschoven.

Hier was toch een goed politiek plan van actie van noode, van te voren wel overlegd. Waren die van de Gerechte volgens het 17de eeuwsch recept wellicht door „geschenken” zoo gunstig gestemd? Wij kunnen het slechts vermoeden, maar krachtig ervoor spreken de Resolutien der Gedeputeerde Staten en ook de klappers van dien datum, van 24 April daaraan volgende. Zonder eenige nadere motiveering staat kort aangeetekend: „De Gedeputeerden gehoort het rapport van den heer Van Nattevisch, permitteren aen die van de Joodsche natie tot Maarssen, om de Brugge in desen soodanigh te veranderen, mits deselve ten allen tijden tot haren costen onderhoudende”.

In bijlage I vindt men ten slotte de uitvoering van het afsluitingsproject, in de overeenkomst tusschen Peixotto als penningmeester van de „Portugeesche Joodse Kerck tot Maarssen” en den Maarssenschen aannemer Van Geytenbeek, waarbij de Voorzangers Saruco als getuigen fungeeren. Men vindt er de brug over de Soghweetering en de vijf afsluitingsheken tot in details technisch beschreven. Bij de brug komt het op aan op de bepaling dat hij „in sijn spanning moet kunnen drajen als een valbrug” met „vijff eijke leggers in een wentelas gewerckt” en de 2 ringen, die „dienden om daaraan opgehaalt te kunnen werden” alsmede de „sluytboom en een slotd daar aan, om vast te sluyten”. Hierdoor kreeg immers het pittoreske bruggetje op dezen stillen open landweg het karakter „om in haar soort een separatie genoemd te kunnen worden”.

Het eerste hek moest komen bij de korenmolen tegenover het schuithuis van „Vegtsigt” hetgeen door de breedte der Vecht aldus grooter zou moeten zijn (dus uitgetrokken lan-

ger) dan het tweede hek bij de molen. Waren de hekken niet uitgetrokken (en dat gebeurde nooit) dan vertoonden de opgeschoven hekdeelen „een vierkant lichaam”. De hoogte bedroeg $3\frac{1}{2}$ voet, dus ongeveer een meter. Ieder hek kreeg een „eijzere beugel en hangslot”, en een sluitpaal. De kleine huisjes, die de hekken borgen vielen dus nauwelijks op. Bij de steiger van „Overkerck” moest het evenwel met een ijzeren band belegd worden en een leuning worden aangebracht opdat de schippers van de jaagschuiten er overheen konden komen.

Het werk dat 200 gulden kostte moest binnen drie weken en wel op 25 Mei worden opgeleverd onder bepaling van boete. Toen er te Nieuw Maarsseveen een bloeiende Hoogduitsch Joodsche Gemeente was verrezen, trof zij aanstonds een overeenkomst met de Portugeesche gemeente van Maarssen, waarbij zij aandeel aan deze afsluiting nam en voor het onderhoud mede betaalde. Zoo blijkt uit Bijlage II en III, dat in 1811 nog de „huysjes en tekens staande op de wegen in de omtrek van Maarssen en Maarsseveen, dienende tot beperking der grond op den Sabbath, volgens de Joodsche wetten vereischt worden” nog bestonden.

Uit de Notullen van de Gemeente Maarsseveen (1818—1829, No. 52, 30 Mei 1823) blijkt verder dat er in 1823 betreffende de „zoogenaamde Klei-of Jode-brug” voorstellen tot vernieuwing aan den Kerkmeester der Portugeesche Joodsche Gemeente van Maarssen en Maarsseveen waren gedaan. Deze Gemeente bestond toen feitelijk reeds niet meer, zoodat diens antwoord luidde „dat, om reden hij het kennelijk teken voor den Sabbathag niet langer nodig oordeelde, hij alzoo de voorschreven gemeente van het verder onderhoud van dezelve Brug ontslagen rekenend”. Op straffe van executie der kerkelijke eigendommen werd toen naleving der overeenkomst van 1725 verlangd. Gedep. Staten brachten toen een oplossing. Er werd op 8 Juli besloten (No. 54) tot de Portugeesche Isr. Kerkmeester of een nieuwe brug had te leveren of in eens f 100 te betalen, waarbij de brug voor rekening van den Polder zou komen. De overeenkomst kwam 23 Sept. 1823 (No. 59) tot stand. De kerkmeester betaalde f 100, doch bedong uitdrukkelijk de voorwaarde: „dat hij het regt zal hebben om de beide leuninggen met het *til* of slot van de voormelde brug, zoo als thans tot een separatie of teken voor den Sab-

bath is dienende, te behouden". Beide leuninggen zouden nu door de Portugeesche Gemeente „in hun geheel" onderhouden worden. De aanbesteding van de nieuwe brug over de zogwetering vond 5 November d.a.v. (No. 60) plaats.

Na de opheffing der Portugeesche gemeente in 1839 en het respectievelijk vertrek der Hoogduitsche Joden naar Utrecht kwamen de hekken en de brug steeds meer in verval. De Hoogduitsche Gemeente procedeerde met de Portugeesche gemeente van Amsterdam, aan wie de kerklijke goederen van de Maarssensche gemeente vervallen waren.

De Sabbathsluiting bleef echter aan de „Jode brug", doch toen jaren later ook deze brug in het vergankelijke van al het aardsche deelde, de Portugeesche gemeente verdwenen was en de Hoogduitsche tanende, werd evenwel geen „leggende til" meer aangebracht. Zoo verging het ook de hekken ¹⁾. De Hoogduitsche, toen de „Nederlandsch Israëlietische Ringsijnagoge Maarssen" geheeten, verkreeg toen het recht, om kleine steenen paaltjes met kettingen erin te plaatsen. zooals wij bij Overkerck nog zagen, waardoor de Sabbathgebied-afsluiting behouden bleef.

En toen ik eens op een lichtenden Meidag het witte bruggetje over de Zogwetering, het klei-bruggetje bezocht, een harmonisch onderdeel van het Hollandsche polderlandschap, zag ik daar plots terzijde omgetuimd tusschen het frisch ontloken gras, boterbloemen en bloeiende ruwe kervel het steenen paaltje met zijn ijzeren slot, de laatste herinnering aan de Sabbathssfeer, die de Joden zich tot hier schiepen op den dag van gewijden Sabbathsrust.

JAC. ZWARTS.

---

1) Dr. B. L. Ritter deelde mij mede, dat hij voor een veertigtal jaren nog stukken van deze hekken bij den heer Hamburger te Maarsseveen gezien heeft; er waren toen dus nog resten van voorhanden.

BIJLAGE I.

Extract uit het Notarieel Archief van Notaris Johannes de Jonge in d.d. 3 Mei 1725 (Rijks Archief Utrecht).

„Op huyden den 3 may 1725 compareerde voor mij Johannes de Jong openbaar Notaris bij den Edele Hove van Utrecht ge-eed ende geadmitteert tot Maarssen resideerende, ende de naargenoemde getuijgen De Heer Jacob Peixotto, in qualijt als penningmeester van de Portugeesche Joodse Kerck tot Maarssen, woonende tot Amsterdam dog jegenswoordig sig bevindende alhier tot Maarssen mij Notaris bekend. En verklaard hij Heer Comparant in de voorsz. qualijt aanbesteedt te hebben aan Arnoldus van Geytenbeek meester Timmerman, die alhier meeden compareerde ende bekende bij deesen aangenomen te hebben, het maken van een nieuwe brug over de Sogweetering onder den Geregte van Maarssveen alsmede nog vijff hecken en dat op de naarovolgende conditien: Eerstelijk sal hij aannemer de brug aan weedersijden beschoejen met eijke planken van twee duym en aan yder syde slaan vijff eyke palen swaar omtrent 5 a 7 duym en lang 14 a 15 voet, booven met een hoofd gedeckt en met pinnen en gaten in een geslooten en daar maken een brug daar op, die in sijn spanning moet kunnen drajen als een valbrug de vijff eyke leggers in een wentelas gewerckt van eyken kort omtrent 5 a 7 duym swaar dog ongesaagt hout, en boven met twee duyms pruyssse deelen gedeckt dito brug te maken soo breed als de oude teegenwoordig is dog twee voet langer als de oude deselve van onder en boven te teeren en hamer slag daarop te doen op al wat booven 't water is. Aan het losse ent van deselve brug te maken twee ringen om daar aan opgehaalt te kunnen werden ook een sluytboom en een slodt daar aan om vast te sluyten. Nog te maken vijff hecken en die te stellen daar 't de Heer aanbesteedder sal komen te ordineeren zullende een heck, in plaats van aan off bij de koornmolen, in moeten gemaekt en geset werden teegen het schuytenhuys van de plaets Vegtzigt en aldat dit heck grooter is als het ander dat gestelt zoude werden bij de molen zal de Heer aanbesteedder aan den aanneemer naar redelijckheit betalen buyten het geaccordeerde, alle die voorsz hecken te maken van $1\frac{1}{4}$ duym hout met pinnen en gaten in een geslooten, met drie reegels of drumpels van $1\frac{1}{4}$ en $2\frac{1}{2}$ Duym hout soo als vereyst van breedte vergaart dat alsse toezijn het een vierkant lighaam verthoont en te hangen aan twee ribben van 4 en 4 duym hout met drumpel aan een geslooten en onder op een bodem en boven gedeckt met een twee duym planck, die met een rond twee duym moet overstrecken deese hecken moeten hoog zijn $3\frac{1}{2}$. Voet en aff te hangen aan bogt knieren van nommer een aff alle van goet greenen hout. Dito hecken te sluyten eyder met een eysere beugel en hangslodt nog by eyder heck een sluytpaal van vier en vier duym en hoog $4\frac{1}{2}$ voet nog te maken van ribben van 4 en 4 duym een Leuning aan de stijger bij Overkerck, dat de Luyden van jaagschuyten daar over kunnen komen van hoogte en breedte sooals het vereijschen sal boven met een ejsere bandt beleyt, en sal hij aanneemer al het werck moeten eerst olien en twee maal schilderen met een gemeene couleur.

En is alle het hier vorenstaande werck aanbesteedt en aangenomen voor een somme van Twee hondert guldens die aan den voornoemden Aannee-

mer in eener somme teffens zal werden betaalt als het werck in het geheel compleet op den 25en May dezes jaars 1725 gedaan zal zijn ende alle zelve als dan door twee onpartijdige meesters hun dies verstaande voor goet opgenomen is. Dog bij aldien het voorsz aangenoome werck op den gestelden tijt niet gedaan was soo sal hij aannemer in sulcken gevalle ontfangen en aan hem niet meerder betaalt werden als een somme van Een hondert gulden en egter evenwel gehouden sijn het werk metten eersten na behoren aff te maken. Tot nakominge en voldoening van alle het gunt voorschreeve staat verbindt hij Heer eersten comparant zig in zijn voorsz. qualiteyt en hij tweede Comparant syn persoon en goederen deselve submitteerende de judicature 's Hooffs ende Geregte der Stadt Utrecht, en allen anderen Regteren en Geregten. Versoeckende hier van door mij Notaris gemaakt te werden besteck 't welck deese is Aldus gedaan ende gepasseert op nieuw Maarsseveen ter presentie van de heeren David Gamis en Sr. Jehiel Sarruco als getuygen van gelooff-hier toe verzogt.

(w.g.) JACOB PEIXOTTO
als Penningmeester van de
Portegese Joode Nassie.

ARNOLDUS VAN GEYTENBEEK.
DAVID GAMIS.
JEHIEL SARUCCO.

JOH. DE JONG, Nots. Publ.

BIJLAGE II.

Overeenkomst tusschen de Portugeesch-Joodsche Gemeente van Maarssen en de Hoogduitsch-Joodsche Gemeente te Maarsseveen over het onderhoud van den Sabbathgrens in het Notarieel Archief van Notaris Jasper van den Helm in d.d. 23 October 1790 fol. 383 acte No. 79 (Rijks Archief Utrecht). Gegrosseert en gecopieerd op Zegel 6 stuivers.

Den 23en October des Jaars 17e 't Negentig Compareerden voor Jasper van den Helm en qualité als Notaris bij den Edele Hove van Utrecht geadmitteert, te Nieuw Maarsseveen resideerende.

De Heeren Salomon van Lier, Philip Manus en David Jacobs, Parnasijs der Hoogduytsche Joodsche Gemeente alhier dewelke in die zelve qualiteit beloven en aannemen voor haarlieden of die in 't vervolg in haar plaatse zullen koomen om als Parnasyns in de bovengemelde Gemeente te fungeeren jaarlijks in handen van den Heer David Brandon Belmonte als Voorzanger der Portugeesche Joodsche Natie alhier te betalen een zomma van twaalf guldens, waar van het eerste jaar is ingegaan met den 15 July laatstledenen dus zal expireeren den 14 July 1791, en zo vervolgens van jaar tot jaar, dog niet verder als dat de Heeren Joseph Texeira en Moses Ximenes of een van beide gequalificeert gelieven te blijven, zo als zylieden zijn van de Portugeesche Joodsche Natie, welke fourneerende penningen zullen worden bgreepen te strekken tot voldoening van het jaarlijkse aandeel welke de Hoogduitsche Joodsche gemeente moet lasten in het onderhouden, reparereen en vernieuwen der huysjes en tekens staande op de wegen in de omtrek van Maarssen en Maarsseveen dienende tot beperking der grond op den Sabath volgens de Joodsche wetten vereischt

wordende en door de Portugeesche Joodse Gemeente te Maarssen in gemelde tijd te onderhouden.

Tot nakoming van t geen boven beschreeven staat, verklaren de Comparanten in hunne bovengemelde qualiteit te verbinden de goederen behoorende aan de bovengemelde Hoogduitsche Joodsche Gemeente te Maarssen met onderwerping van dezelve als naar rechten.

Gepasseerd te Nieuw-Maarsseveen ter presentie van de Heer Willem van Marienhoff en Barend van Sprankeren als getuygen.

(w.g.) SALOMON VAN LIER.

Deze Hebreeuwsche letters zijn gesteld door PHILIP MANUS. (In hebreuwsche karakters staat hier zijn Joodsche naam

(w.g.) FEIBEL BEN MONISCH).

(w.g.) DAVID JACOBS.

(w.g.) Wm. v. MARIENHOFF.

1790

(w.g.) B. VAN SPANKEREN.

1790

(w.g.) J. VAN DEN HELM,

1790 Nots.

BIJLAGE III.

Bewijs van de betaling bijdrage Sabbathgrens van Maarssen uit het jaar 1811 (Archief Hoogduitsche Synagoge Maarssen thans Rijks Archief te Utrecht).

Ontvangen van den Heere Parnassijns der Israeliete Joodsche Gemeente de Somma van twaalf gulden voor Een Jaar aandeel welken den boovan genoemde moet lasten in de onkosten der huisjes, die op de weegen van Maarssen En Maarsseveen staan, dienende tot den beperkinge der grond, op den Sabbath welken Jaar verschenen is den 14 Juny 1811 volgens actum door Edel. voor den Notaris J. v. der Helm en getuige alhier is gepasseerd.

Maarssen 10 Augustus 1811.

(w.g.) B. N. Ds. BRANDON,
penningmeester der Portugeesche Joodsche
Gemeente te Maarssen.

INHOUD

---

1. Naamlijst van het Bestuur	V
2. Naamlijst van de Leden... ..	VI
3. Jaarverslag van den Secretaris	XI
4. Rekening van den Penningmeester	XII
5. Verslag van de excursie naar Culemborg en Buren	XIII

---

6. De buitenplaatsen langs de Holendrecht en het Gein in de 17e en 18e eeuw, door A. F. van Goelst Meyer	1
7. Octroij van Keijser Karel, voor die van het ronde Dorp van Breuckelen, Ouder Aa en Otterspoorbroek, om in plaatse van Buurrecht, Schepenrecht te mogen gebruijken. Medegedeeld door Jac. de Geus	10
8. De wapens van de Gooische gemeenten, door J. G. Th. Grevenstuk	13
9. De Wéesper Porceleinfabriek, door A. van Beek ...	15
10. De Restauratie van de Herv. Kerk te Abcoude, door Joan Vis... ..	21
11. De Joodsche Sabbathgrens van Maarssen en Maars- seven in de 18de eeuw, door Jac. Zwarts... ..	34
